

XVe CONGRÈS INTERNATIONAL D'ÉTUDES BYZANTINES
R A P P O R T S E T C O - R A P P O R T S

V. CHYPRE
DANS LE MONDE BYZANTIN

2. L'autocéphalie de l'Église de Chypre

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

ΤΟ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ATHÈNES 1976

V. CHYPRE DANS LE MONDE BYZANTIN

1. Le dialecte chypriote médiéval et son évolution après le XIIIe siècle: *M. Christodoulou.*
2. L'autocéphalie de l'Église de Chypre: *G. Konidaris, A. Mitsidis.*
3. Droit et institutions franques du Royaume de Chypre: *J. Richard, N. Svoronos, P. Zepos.*
4. L'art paléochrétien de Chypre: *Ch. Delvoye, A. H. S. Megaw, A. Papagéorgiou.*
5. Chypre carrefour du monde byzantin: *C. Mango, Th. Papadopoulos.*

(Les noms de rapporteurs et co-rapporteurs par ordre alphabétique).

ΤΟ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

(ΓΕΝΕΣΙΣ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, ΣΧΕΣΙΣ ΠΡΟΣ 'Ι. ΚΑΝΟΝΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ)

Γεράσιμος Ι. Κονιδάρης / Ἀθήναι

Εἰσαγωγή

Τὸ πρόβλημα τοῦ «Αὐτοκεφάλου» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, τὸ προκῦψαν ἐν ἀρχῇ τοῦ ε' αἰῶνος — πρὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν Πατριαρχείων — ἐλύθη, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (431), ἥτοι πρὸ τῆς Δ' τῆς μεγίστης τῶν Οἰκ. Συνόδων, τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη διεμόρφωσεν ὀριστικῶς τὴν βάσιν τῶν πέντε Πατριαρχείων, ἐξ ὧν τὰ τέσσαρα¹, μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν Κύπρου καὶ Ἑλλάδος καὶ τῶν νεωτέρων Πατριαρχείων καὶ αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀποτελοῦν τὴν «Καθολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν» τῆς Ἀνατολῆς.

1. Εἶναι γεγονός βαρυσήμαντον, διὰ τὸ ὑπὸ διαπραγμάτευσιν ζήτημα, ὅτι ἡ λύσις τοῦ θέματος τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἐδόθη διὰ ψηφίσματος τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς, ψηφίσματος² λαβόντος τὸν ἀριθμὸν Κανῶν Η' (πρόκειται περὶ τοῦ τελευταίου τῆς ἐν λόγῳ Συνόδου). Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ μετὰ τὰ δικαιώματα τοῦ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἀναδειχθέντος Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως³, Νέας Ρώμης, ἀναγνωρισθέντος εἶτα ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου⁴, μετὰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμ. Σύνοδον (451).

1. Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, τοῦ τελευταίου ἀπὸ τὸ 451. Τὰ νεώτερα Πατριαρχεῖα εἶναι Ρωσίας (1589), Σερβίας (1920), Ρουμανίας (1925), Βουλγαρίας 1957. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως, παρεμβληθεὶς μεταξὺ Ρώμης καὶ Ἀλεξανδρείας ἔλαβε κανονικὴν ὑπόστασιν μετὰ τὸν 3ον Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου τῷ 381.

2. Πρβλ. Fonti, ἐκδ. κριτικῆν, *Pontif. Comm.* fasc. IXe, *Discipl. Generale* IIe-IXe s. ὑπὸ P. Ioannou, Roma, 1962.

3. Πρβλ. Κανόνα ΚΘ-Λ τῆς Δ' Οἰκουμ. (αὐτόθι, 84 ἐξ.).

4. Πρβλ. ΔΣΤ Κανόνα τῆς Πενθέκτης, ἐνθα τὸ πρῶτον γίνεται εἰς τοὺς Ἱ. Κανόνας λόγος περὶ Πατριαρχείων (αὐτόθι, 170, ἀναγραφὴ περὶ τῶν *Πατριαρχῶν Τιμῆς*).

Θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀνωτέρω νομοκανονικὴ μορφή τῆς ἀποφάσεως τῆς Οἴκουμ. Συνόδου, τ. ἔ. τὸ ψήφισμα, θεμελιῶς ἐδραίως τὴν διοικητικὴν αὐτοτέλειαν τῆς Μητροπόλεως τῆς Νήσου Κύπρου, ἡ Ἐκκλησία τῆς ὁποίας ἔχει τὰς ρίζας της εἰς τὴν Κ. Διαθήκην, ἀφοῦ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας τὴν ἱδρυσαν (Πράξ. 11,19).

Αἱ δύο ὅμοιοι ἐπιγραφαὶ τῶν ψηφισμάτων περὶ Κύπρου καὶ Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἀξιοσημεῖωτοι.

«Ψ ἡ φ ο ς περὶ τοῦ ὅτι οἱ Κύπριοι δι' ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας ποιοῦνται (Vltum, quod episcopi Cyprii ordinationes per se ipsos faciant).

ὡς Η' Κανὼν τῆς Γ' Οἴκουμ. Συνόδου φερόμενον (ἐκδ. Ἰοηνου σ. 63).

«Ψ ἡ φ ο ς περὶ τῶν πρεσβείων τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως».

(Votum de primatu sedis Constantinopolitanae).

ὡς ΚΗ' Κανὼν (ἐκδ. Ἰοηνου σ. 90).

2. Εἶναι ὡσαύτως **χ α ρ α κ τ η ρ ι σ τ ι κ ὸ ν**, ὅτι ἀμφότερα τὰ ψηφίσματα ἀναφέρονται εἰς τὸ δικαίωμα χειροτονίας (ἢ προτέρα πρᾶξις τῆς ἐκλογῆς δὲν ἐτέθη ἐν ἀμφιβόλῳ) καὶ ἄρα τὸ αὐτοδιοίκητον, ὅπερ ὀρθῶς παρίσταται βραδύτερον διὰ τοῦ ὄρου αὐτοκέφαλος, τοῦ ὄρου αὐτόνομος μὴ ὄντος, καθ' ἡμᾶς, καταλλήλου διὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς **σ χ ε τ ι κ ῆ ς α ὐ τ ο τ ε λ ε ι α ς** τῶν κατὰ τόπον Ἐκκλησιῶν.

3. Τὸ αὐτοκέφαλον πρότερον καὶ ὕστερον ἐντὸς τοῦ Ε' αἰῶνος ἐστερεώθη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος (474-5 καὶ 476 - 491)⁵.

4. Τὸ πρόβλημα τοῦ Αὐτοκεφάλου ἀνέκυψε καὶ αὔθις, ὡς δευτερεῖον εἰς τὰς «τάξεις» «προκαθεδρίας τῶν θρόνων», ἤτοι εἰς τὰ «Τακτικά» (Notitia Episcopatum) τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολῆς, ἐνθα ἡ διοικητικὴ αὐτοτέλεια τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν Ἐξαρχειῶν καὶ εἶτα Πατριαρχείων καὶ αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν εἶναι χαρακτηριστικὴ τοῦ Πνεύματος τῆς Ἐλευθερίας, ὡς παραμονίμου στοιχείου τῆς ζωῆς αὐτῶν, ἐνῶ ἐν τῇ Δύσει ὑπὸ τὴν ροπήν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Πνεύματος τὸ Πρωτεῖον τῆς Ρώμης ἐξειλίχθη εἰς ἀπολυταρχίαν, οἰονεὶ προέκτασιν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. «Ἡ τάξις» τῶν θρόνων ἐν Ἀνατολῇ ἀποτελεῖ ἐπακόλουθον τῆς ὑπάρξεως αὐτοτελῶν Ἐκκλησιῶν⁶.

5. Hackett-Παπαϊωάννου, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*.

6. Πρβλ. Γ. Ι. Κονιδάρη, *Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου καὶ ἡ τάξις αὐτῶν Α 1934* (εἰς τὴν σειρὰν Texte und Forschungen No 13 τῶν Byz. Neugr. Jahrbücher τοῦ Ν. Βέη ἴδε καὶ Γ. Κονιδάρη, Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου εἰς τὰ Ἐκκλ. Τακτικά (Notitiae Episcopatum) ἀπὸ τοῦ Η' μέχρι καὶ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος (συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Αὐτοκεφάλου, *Πρακτικὰ τοῦ Α' Διεθνoῦς Κυπρολογικοῦ Συνεδρίου* (1969), Λευκωσία, 1972.

5. Τὸ πρόβλημα τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐνεφανίσθη δξύτατον κατὰ τὰς ἡμέρας μας (1959 - 60 — 1972 - 1973) ἐπὶ τοῦ δικαστικοῦ πεδίου, ἔνεκα νομοκανονικῆς τινος γνωμοδοτήσεως, ἐρμηνευτικῆς τοῦ ἄρθρου 14 τοῦ Κανονισμοῦ — κατ' οὐσίαν ὀργανικοῦ νόμου (Καταστ. Χάρτου) τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου τοῦ 1914, ὅτε ἦτο Μητροπολίτης Κιτίου ὁ πολὺς Μελέτιος, ὁ μετὰ ταῦτα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ὁ ἀποθανὼν ὡς Ἀλεξανδρείας (+ 1935).

Τὸ καίριον πρόβλημα, ὅπερ αὐτομάτως ἐτέθη (1969 - 1972-3) ἦτο τοῦτο: Προηγοῦνται ἢ οὐ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες τοῦ Αὐτοκεφάλου ἢ τὸ Αὐτοκέφαλον εἶναι ὄρος καταλυτικὸς (πῶγμα καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀπαράδεκτον) τῶν γενικῆς ἰσχύος Ἱ. Κανόνων, ἐφ' ὧν ἐδράζονται τὰ θεμέλια τῆς δογματικῆς καὶ Κανονικῆς Ἐνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν; Εἶναι δυνατὸν ποτὲ οἰοσδήποτε Καταστ. Χάρτης, ὡς ἐσωτερικὸς Κανονισμὸς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, νὰ ἀγνοήσῃ τοὺς Ἱ. Κανόνας, δυναμένους νὰ τροποποιηθοῦν εἴτε ὑπὸ τοπικῆς Ἐκκλησίας, εἴτε, ὅπερ αὐθαίρετον καὶ ἀπαράδεκτον, ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τῶν Κρατῶν, ἐν οἷς ὑπάρχει Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία;

Τὸ θεμελιῶδες τοῦτο πρόβλημα, ὡς θέμα ἀρχῆς, διὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς Ἐνότητος οὐσιώδους διὰ τὴν Χριστιανικὴν ὑπόστασιν αὐτῆς, θέλει ἀπάντησιν σαφεῆ, εἶναι δὲ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι εἶναι δυνατὸν ἐκ λόγων περιστατικῶν νὰ ὑπῆρξαν διατάξεις ἀντικανονικαὶ εἰς διαφόρους χώρας, ὡς π.χ. ἐν Ἑλλάδι. Πάντως ἡ μελέτη, ἡ συγκριτικὴ τοῦ Ἐκκλ. Δικαίου⁷ εἰς τὸ θέμα τῆς κανονικῆς συγκροτήσεως Δικαστηρίων τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος, Κύπρου, Ἀλεξανδρείας ἀπεκάλυψεν, ὅτι οἱ ἡγέται τῶν ἐν λόγῳ Ἐκκλησιῶν, λαβόντες συνείδησιν τοῦ γεγονότος τῆς ἀντικανονικότητος διατάξεων τῶν Καταστ. Χαρτῶν (Ἑλλάς 1971, Κύπρος 1929 καὶ Ἀλεξάνδρεια 1931) κατέληξαν εἰς τὸ νὰ τροποποιήσωσι τοὺς Κανονισμοὺς — νόμους (ὀργανικοὺς), συμφῶνως πρὸς τοὺς Ἱ. Κανόνας⁸.

6. Τὸ ἀπηρχαιομένον Καταστ. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, εἰδικώτερον

7. Πρβλ. Γερ. Ι. Κονιδάρη, Περὶ τὸ πρόβλημα τῶν Κανονικῶν Δικαστηρίων δι' ἐπισκόπους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κύπρου (Αἱ ἀντικανονικαὶ καὶ ἀντιφατικαὶ διατάξεις τοῦ Καταστ. Χάρτου τοῦ 1914 καὶ ἡ Κανονικὴ Δεοντολογία). Μελέτη ἱστορικοκανονικῆ, συγκριτικῆ καὶ δεοντολογικῆ ὡς συμβολὴ εἰς τὸ Καν. Δίκαιον καὶ τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν Κύπρου, Ἑλλάδος καὶ Ἀλεξανδρείας, Ἐν Ἀθήναις, 1972/1974, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

8. Τὸ ἴδιον θέμα ἦτο τεθειμένον καὶ διὰ τὴν λεγομένην Μειζονα Σύνοδον τῆς Λευκωσίας τῆς 5ης Ἰουλ. 1973, συνόδου ἢ ὁποία ἦτο καὶ εἶναι «κατὰ τε τὴν σύγκλησιν καὶ τὴν σύνθεσιν» ἄκροος. Ἡ περὶ ταύτης γνωμοδότησις εἰς τὸ βιβλίον: Γερ. Ι. Κονιδάρη, *Τὸ Κυπριακὸν Ἐκκλ. ζήτημα ἐν τῷ πλαίσίῳ τοῦ Ἑθν. θέματος*, 1975.

— και τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικόν —, ὄχι μόνον ἀνεθεωρήθη ἐπὶ τὸ κανονικώτερον, κατὰ τὸ 1929 ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου τοῦ Γ' (νέα ἔκδοσις ἐν Λευκωσίᾳ 1973), εἰ καὶ δὲν ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν διὰ διαφόρους περιστατικούς λόγους, ἀλλὰ καὶ τελεῖ ὑπὸ ἀναθεώρησιν. Διὰ τῆς ἐπισκοπήσεως ταύτης ἐτέθησαν ἀσφαλῆ τὰ θεμέλια τῆς νέας θεωρήσεως τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ τῆς θεωρήσεως αὐτοῦ τόσον εἰς τὰ κείμενα τοῦ αἰῶνος μας, ὅσον καὶ τὰ παλαιότερα. Τὸ βασικὸν θέμα τῆς σχέσεως Αὐτοκεφάλου καὶ Ἱ. Κανόνων, ὡς τῶν δευτέρων θεμελιῶν — τὸ πρῶτον εἶναι «οἱ ὄροι» τῶν Ἱ. Συνόδων — τῆς Ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι θεθεμιμένον σαφῶς καὶ εἰς τὸν Καταστ. Χάρτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου τοῦ 1914, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἀρχόμεθα τῆς ἐρεῦνης τοῦ ἡμετέρου θέματος.

ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΝ

1. Καταστ. Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου τοῦ 1914 καὶ συγκριτικὴ ἐξέτασις πρὸς Πατριαρχικὴν διάταξιν τοῦ Ἀλεξανδρείας Μελετίου.

Χαρακτηριστικὸν γεγονός ἀμφοτέρων τῶν Καταστατικῶν (1914 καὶ 1929) εἶναι ὅτι ὡς θεμέλιον τῶν διατάξεων τοῦ Καταστ. Κανονισμοῦ θέτουσι τοὺς Ἱ. Κανόνας. Τοῦτο δὲ εἶναι φυσικόν. Ἴδου τὸ κείμενον τοῦ ἄρθρου 1.

A. Ἴερὰ Σύνοδος.

- α) Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἐκ τοῦ πληρώματος τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ἀποτελουμένη κυβερνᾶται καὶ διέπεται ὑπὸ τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Συνοδικῶν Κανόνων καὶ τῶν Ἱερῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Παραδόσεων (Ἐκκλ. Κήρυγμα ἔτους Δ', ἔκδοσις Ἀθηνῶν, 1914, 291 ἐξ.).
- β) Καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Καταστ. Χάρτου τοῦ 1929 (ἔκδοσις 1973, 385) σημειοῦται ὀρθῶς ὑπὸ Ἀρχιεπ. Κύπρου τοῦ Κυρίλλου τοῦ Γ' ὅτι ἡ Ἱ. Σύνοδος τῆς ἐν λόγῳ Ἐκκλησίας «ἔχει εὐθύνην ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, οἵτινες ἐκφράζουσι τὸ πνεῦμα αὐτῆς».
- γ) Εἶναι ὡσαύτως χαρακτηριστικόν, ὅτι Μελέτιος ὁ Δ' Ἀλεξανδρείας (1926 - 1935), ἥτοι ὁ δημιουργὸς τοῦ Καταστ. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου (1914), ὁ τελῶν τότε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀντικανονικῶς ἀντισυνταγματικοῦ καθεστώτος τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, μεταβάς εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἠκολούθησε τὰς ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1917 ἀρξαμένης μεταρρυθμίσεις τῶν διατάξεων περὶ Ἐκκλ. Δικαστηρίων, ἐψηφί-

σε μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου «Πατριαρχικὴν ἐν Συνόδῳ διάταξιν», ἥτις ἐν ἄρθρ. 34 ὀρίζει:

Ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ ἐν Συνόδῳ διάταξις νομοθετεῖται μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ εἶναι σύμφωνος ἢ νὰ μὴ ἀντιβαίνει πρὸς τοὺς Ἱ. Κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων. Ἐὰν ἄρα ἐν τῇ πράξει προκύψῃ τις ἀντινομία τὸ κῆρος ἀνήκει εἰς τοὺς Ἱ. Κανόνας, νοουμένους κατὰ τὰς ἐγκύρους αὐτῶν ἐρμηνείας. Ὁρθότατα.

- δ) Ἡ διατύπωσις εἶναι ἀρίστη, ἀλλὰ καὶ ἡ συνταγματικὴ διάταξις τοῦ νῦν ἰσχύοντος ἄρθ. 3 τοῦ Ἑλλην. Συντ. τοῦ 1975 καὶ ἡ ἰσχύουσα καὶ πρότερον ἐν Ἑλλάδι (ἴδε τὸ ὑπόδειγμα καὶ εἰς τὸν Καταστ. Χάρτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὸ 1923) ἰδίᾳ διὰ τοῦ νῦν ἰσχύοντος δυνάμει τοῦ Ν.Δ. 87/1974 Καταστ. Χάρτου 671/1943, εἶναι σαφῆς. Αὕτη ὅμως εἶναι πληρεστέρα ἄτε ὀρίζουσα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος «τηρεῖ ἀπαρασαλεύτους, ὡς καὶ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, τοὺς δογματικούς ὅρους καὶ τοὺς Ἱεροὺς Ἀποστολικούς καὶ Συνοδικούς Κανόνας καὶ τὰς Ἱεράς Παραδόσεις».
- ε) Ἐνεκα τῶν θεμελιωδῶν αὐτῶν διατάξεων ἠρνήθησαν νὰ δώσω ζητηθεῖσαν γνωμοδότησιν — διὰ τὴν καθαίρεσιν ἐπισκόπου — καίτοι τὸ κατηγορητήριον κατὰ τὸν 81 Κανόνα τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων καὶ τοὺς συναφοῦς ἦτο ἔγκυρον — διότι ἐφρόνουν καὶ φρονῶ πάντοτε — τὰ ἀνωτέρω γεγονότα εἶναι ἐπαρκῆ — ὅτι οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ὑπέρκεινται τοῦ Αὐτοκεφάλου. Οὐδὲ εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ δεκτὴ ἀντίθετος ἀρχή. Ἡ ἀποδοχὴ τοιαύτης τινὸς νέας, ἀληθῶς καινοφανοῦς, ἀρχῆς εἰς τὸ Καν. Δίκαιον τῆς Καθολ. Ὁρθ. Ἐκκλησίας θὰ ἦγεν εἰς ἀναρχίαν. Διότι πράγματι θὰ ἐπήρχετο ἀναρχία, ἐὰν οἱ Κανονισμοὶ ἢ οἱ νόμοι οἱ κοσμικοὶ περὶ τῶν Ὁρθ. Αὐτοκεφ. Ἐκκλησιῶν, ἐθέσπιζον διατάξεις ἀντικανονικάς. Οὐδεὶς δὲ θὰ ἠδύνατο ν' ἀποκλείσῃ ὅτι θὰ ἐφθάναμεν εἰς τὸ σημεῖον ἐνίοτε καταργήσεως τῶν κοινῶν Ἐκκλησιολογικῶν θεμελιῶν τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι δὲ πλεον ἢ φανερόν τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐκ τῶν ὀλίγων ἐκτεθεισῶν διατάξεων, δι' ἃς ὀρθῶς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος πρῶτη, τὸ 1917 ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ζητήματος τῆς εὐθύνης τῶν Ἱεραρχῶν, οἵτινες ὑπέπεσαν εἰς τὸ βαρὺ παράπτωμα τοῦ Ἀναθέματος⁹ (ἐνὸς διαπρεποῦς πολιτικοῦ), ἐθέσπισαν ἐν συνεννοήσει μὲ τὴν Πολιτείαν, νέας τοῦ Καταστ. Χάρτου διατάξεις ὥστε συμφῶνως πρὸς τὸν ἸΒ' Κανόνα τῆς Καρχηδόνας νὰ συγκροτη-

9. Βλ. Γ. Κονιδάρη, λέξιν Ἀνάθεμα εἰς τὸν Α' τόμ. τῆς *Θρησκ. καὶ Ἠθικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας*.

θῆ κανονικὸν δικαστήριον 13μελές, διὰ νὰ δικάσῃ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τὴν Σύνοδον τὴν πρωτοστατήσασαν εἰς τὸ Ἀνάθεμα¹⁰. Ὁ νόμος ὅμως ἐκεῖνος ἔπασχε δεινῶς, ἔνεκα παραβάσεως ἐτέρων κανονικῶν διατάξεων, περὶ ἐκκληΐτου, ἥτοι ἔνεκα τῆς στερήσεως τοῦ δικαίωματος τῶν διαφόρων Ἱεραρχῶν τῆς ἐφέσεως, ἡ ὁποία μάλιστα δι' εἰδικοῦ νόμου κατηργήθη. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου τὸ θέμα, ὡς διμορφώθη μετὰ τὴν ἀντικανονικὴν στάσιν ἐναντίον τῶν δικασθέντων (1920), ἤχθη πρὸ τῆς μείζονος Συνόδου τῷ 1922. Δὲν εἰσέρχομαι εἰς λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι ἐκτίθενται εἰς τὸ κατωτέρω βιβλίον (ἀριθ. 1).

στ) Τὸ σ υ μ π έ ρ α σ μ α τῆς βραχείας ταύτης ἐκθέσεως δικαιολογεῖ πλήρως τὴν ἄρνησίν μου νὰ δώσω τὴν ζητηθεῖσαν γνωμοδότησιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μὲ ὠδήγει εἰς τὴν κανονικὴν ὁδόν, ἡ ὁποία μὲ ἐτοποθέτει εἰς μίαν κανονικὴν θέσιν, ἀληθῶς ἀντικειμενικὴν μεταξὺ τῶν δύο μερίδων. Τὸ θέμα: Αὐτοκέφαλον καὶ Ἱεροὶ Κανόνες ἀπετέλεσε τὴν ἄμεσον ἀφετηρίαν δύο μελετῶν, δημοσιευθεισῶν ἀμέσως, ἥτοι:

- 1) *Τῆς πραγματείας*: Τὸ πρόβλημα τῶν κανονικῶν δικαστηρίων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κύπρου (αἱ ἀντικανονικαὶ καὶ ἀντιφατικαὶ διατάξεις τοῦ Καταστ. Χάρτου τοῦ 1914 καὶ ἡ κανονικὴ δεοντολογία). Ἡ μελέτη εἶναι ἱστορικοκανονικὴ, συγκριτικοῦ δικαίου καὶ δεοντολογικῆ, ὡς συμβολὴ εἰς τὸ Καν. Δίκαιον καὶ τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν Κύπρου, Ἑλλάδος, Ἀλεξανδρείας, Ἀθῆναι 1972. Καὶ 2) *Τῆς γνωμοδοτήσεως* τοῦ 1973, περὶ ἧς κατωτέρω, Διὰ τῆς ἐρεῦνης ταύτης ἐδικαιολόγησα πλήρως ὄχι μόνον τὴν ἀκυρότητα τῆς ἀποφάσεως τῶν 3 μητροπολιτῶν, ἥτοι τῆς πλειοψηφίας τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Κύπρου περὶ καθαιρέσεως τοῦ Μακαρίου, ἀλλὰ καὶ τὴν συμβολικὴν σημασίαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκόπων δικαστῶν (13), οἵτινες κατὰ τὸν ΙΒ' Καν. τῆς Καρθαγένης προβαίνοντες δίκην καὶ καταδίκην ἀρχιερέως ἥτοι διαδόχου τῶν Ἀποστόλων, ἐν περιορισμένῳ ὅμως τόπῳ. Ἡ ἔρευνα ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Κανόνος 12 τῆς Καρχηδόνας (ἐσφαλμένως Καρθαγένης¹¹ ὑπὸ τε τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου δικάσαντος βραδύτερον καὶ ἀκυρώσαντος πρᾶξιν τοῦ Κύπρου Ἰωάννου (12ος αἰὼν) ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι παρέστησαν μόνον 11 ἐπίσκοποι, ἐνῶ οἱ ἐπίσκοποι ἔπρεπε νὰ εἶναι δώδεκα καὶ πέραν αὐτῶν ὁ Πρόεδρος,

10. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ἡ εἰσηγ. ἐκθεσις πρὸς τὸν Βασιλέα τοῦ Ὑπουργ. Συμβουλίου τοῦ Ἑλευθ. Βενιζέλου (ἐκθεσις γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀ. Ἀλιβιζάτου καὶ τοῦ Κ. Τριανταφυλλοπούλου) ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως τοῦ 1917.

11. Πρβλ. Ἰοαννου, *ἐνθ' ἄνωτ.*, 225 ἐξ.

ἦτο κανονική. Ὁ λόγος τῆς ἀκυρότητος φανερώνει «ὅτι τὸ βασιλικὸν βῆμα» ἐφετεῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει (ἡ Σύνοδος τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου παρουσίας τῆς Συγκλήτου), ἠκύρωσε τὴν καταδίκην τοῦ Ἀμαθοῦντος Ἰωάννου διὰ λόγον τυπικόν, ἦτοι διότι τὸ Ἐκκλ. Δικαστήριον δὲν εἶχε τὴν κανον. σύνθεσιν (πρβλ. καὶ Μητσίδου, *Αἱ κατὰ καιροὺς γενόμεναι καταδίκαι Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων ἐν Κύπρῳ*, 1973). Δὲν εἰσήλθε λοιπόν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς παραδόσεως τοῦ γεγονότος, τὸ δικαστήριον εἰς συζήτησιν τῆς οὐσίας τῆς καταδίκης. Δὲν ἔχομεν ἀτυχῶς ἄλλας πληροφορίας. Εἶναι ὡσαύτως προφανές, ὅτι ἡ θέσπισις δεκατριμελοῦς δικαστηρίου διὰ τὴν πρωτοβάθμιον δίκην ἐπισκόπου εἶναι ὀρθή, διότι ἀποτελεῖ μείζονα ἐγγύησιν λήψεως ἀντικειμενικῆς ἀποφάσεως, ὡς καὶ ἡ θέσπισις Ἐφετείου μὲ ἄλλην σύνθεσιν μεγαλυτέραν ἀπὸ ἀριθμὸν τῶν 13 μελῶν. Ὅθεν ἀποτελεῖ οὐσιώδη ὄρον ὑπάρξεως ἐκκλ. Δικαιοσύνης, ἡ ὁποία χωρὶς ἀμφιβολίαν, πρέπει νὰ εἶναι ὄχι ἀπλῶς κανονική, ἀλλὰ καὶ νὰ παρέχη μείζονα τὰ ἐχέγγυα ἐξασφαλίζοντα τὴν ἀπονομὴν δικαιοσύνης καὶ ὅπου ἐπιβάλλεται καὶ τὸ πνεῦμα ἐ π ι ε ι κ ε ῖ α ς. Θέμα Αὐτοκεφάλου δὲν ἐτέθη. Ἐνταῦθα ἐπιβάλλεται νὰ λεχθῆ ὅτι ἐὰν ἐπὶ τῇ βάσει «τῶν Ἱ. Κανόνων, δι' ὧν διέπεται καὶ κυβερνᾶται», κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ ἰσχύοντος Καταστατικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ὡς κατηγοροῦσα ἀρχή, ἐκάλει ὄχι μείζονα Σύνοδον ἀλλὰ κανονικὴν 13μελῆ Σύνοδον, ἐ κ τ ῶ ν ὁ μ ὶ ρ ω ν Ἐ κ κ λ η σ ι ῶ ν, τῆς Κων/πόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Ἑλλάδος — ἡ ἀρχὴ κλήσεως ὁμῶρων ἐπισκόπων εἶναι ἀρχαῖον ἔθος καὶ ἀναγνωρίζεται καὶ εἰς τὸ Καταστ. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου (ἄρθρ. 14), παρὰ τὸ πεπλανημένον διατάξεων τινῶν, τότε τὸ κύρος τῆς καθωρισμένης ἀρχῆς (πρεσβεῖα ἀρχιερωσύνης) συγκροτουμένης Συνόδου, (ἐκ πρωτοβουλίας τοῦ Α' τῆ τάξει Μητροπολίτου Πάφου κ. Γενναδίου), θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μεσολαβήσῃ καὶ νὰ λυθῆ τὸ Κυπριακὸν Ἐκκλ. ζήτημα χωρὶς νὰ φθάσῃ εἰς οἰανδήποτε καθαιρέσιν. Ἡ ἐνδεχομένως δὲ κακὴ τροπὴ θὰ ὠδήγῃ εἰς κλήσιν Μείζονος Συνόδου, ὑπὸ τοῦ Α' τῆ τάξει τῶν Ὁρθοδ. Ἐκκλησιῶν Οἰκ. Πατριαρχείου, ἔχοντος τὸ ἔκκλητον κατὰ τοὺς Ἱ. Κανόνας Θ' καὶ ΙΖ' τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου, διότι οἱ Ἱ. Κανόνες ὑπέρκεινται τοῦ Αὐτοκεφάλου. Ὁρθῶς, λοιπόν, ἐτέθη εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Καταστ. Χαρτῶν καὶ τῶν Συνταγμάτων ἡ θεμελιώδης διάταξις περὶ ἰσχύος τῶν Ἱ. Κανόνων, διότι ἡ τήρησις αὐτῶν εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ πάντα ἐπίσκοπον.

2) Ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τούτων στηριζόμενος, διότι εἶναι ἀδιανόητον, οἱ

κανονισμοί και οί νόμοι και τὸ αὐτοκέφαλον νὰ ὑπέρκεινται τῶν Ἱ. Κανόνων, συνέταξα κατὰ Σ/βριον — Ὀκτώβριον τοῦ 1973, τὴν γνωμοδότησιν περὶ τοῦ Κυπριακοῦ Ἑκκλ. ζητήματος, ἡ ὁποία περιελήφθη τελικῶς εἰς τὸ 2ον βιβλίον μου τὸ φέρον τὸν τίτλον: Ἡ λύσις τοῦ Ἑκκλησιαστικοῦ Κυπριακοῦ ζητήματος ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ἐθνικοῦ θέματος και ἡ νομοκανονικὴ γνωμοδότησις (σελ. 45 - 71). Ἐν Ἀθήναις 1975 (μερικὰ πρακτικὰ τῆς φερομένης ὡς μείζονος Συνόδου τῆς Λευκωσίας δημοσιεύονται ἐκ τοῦ φωτοτυπικοῦ ἀντιγράφου τῷ 1973).

- 3) Ἡ γνωμοδότησίς μου, προκληθεῖσα κατόπιν ἐρωτήσεως ἀρμοδίου ἐπισκόπου καταλήγει εἰς τὴν γνώμην, ὅτι: α) ἡ καθαιρέσις ἐπισκόπου εἶναι μὲν ἄκυρος, ἀλλὰ τὸ κατηγορητήριον ἔνεκα τῆς ὁμοφωνίας τῶν Ἱ. Κανόνων εἶναι ἔγκυρον (ιδεὲ μελέτην Μπούμη)· β) ὅτι ἡ φερομένη Μείζων Σύνοδος ὡς ἀντικανονικὴ κατὰ τὴν σύγκλησιν και τὴν σύνθεσιν εἶναι ὄχι μόνον ἄκυρος ἀλλὰ και ἀνυπόστατος και κατὰ τὰς ἀποφάσεις και γ) ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ σύγκλησις ὑπὸ τοῦ Οἴκ. Πατριάρχου — ἔχοντος τὸ ἔκκλητον — ἔτη μείζονος (νέας) Συνόδου καθ' ὠρισμένας ἀρχάς, ὥστε νὰ ὑπάρξῃ Κανονικὴ Ἱ. Σύνοδος ἐν Κύπρῳ.

2. Γένεσις τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Μητροπόλεως Κύπρου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος.

α) Τρία εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ γεγονότα, τὰ ὁποία φωτίζουν τὴν γένεσιν τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Κύπρῳ μητροπόλεως.

- 1) Ὅτι αὕτη ἡ Μητροπολιτικὴ Ἑκκλ. ἐπαρχία τῆς Νήσου διέσωσε τὸ αὐτοδιοίκητον ἐκφαινόμενον πρῶτιστα πάντων εἰς τὴν ἐκλογὴν και χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων κατὰ τοὺς Ἱ. Κανόνας Ε' και ΣΤ' τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἴκουμ. Συνόδου (325) κατὰ τοὺς χρόνους τῆς οὕτως εἰπεῖν, μεσοβασιλείας μεταξὺ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὑπῆρχον οὐχὶ πλέον ἐπισκοπαὶ ἀνεξάρτητοι (Α' και Β' αἰῶν) ἀλλὰ μητροπόλεις μετ' ἐπαρχιακῆς Συνόδου. Αὕτη συνδεθεῖσα μετὰ τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος περιώριζε σαφῶς τῆς ἐξουσίας τῶν ἐπισκόπων και τῶν μητροπολιτῶν. Οὐχ ἦττον ὅμως ἡ νέα διοικητικὴ ἐνότης: τ.ἔ. ἡ μητρόπολις μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν, ἦτο ἀρχικῶς και ἀπέβη δύο αἰῶνας ἀνεξάρτητος, τῶν πρωτείων τῶν ἐξεχόντων θρόνων ἀναδειχθέντων ὅμως κατὰ τοὺς αἰῶνας Γ', Δ', Ε' και μάλιστα ἐπιδρώντων, κυρίως διὰ τῶν Συνόδων, και ἐπὶ τῶν μητροπολιτικῶν περιφερειῶν.

- 2) Σπουδαῖος λοιπόν, εἶναι ὁ παράγων χρόνος, καθ' ὃν διτηρήθη καὶ ἐξησφαλίσθη ἡ αὐτοκέφαλος μητρόπολις Ἐκκλησία τῆς Κύπρου κανονικῶς, πρὸ τῆς κατὰ τὴν Δ' Οἴκουμ. Σύνοδον τὴν μεγίστην τῶν Συνόδων τῆς Ἀρχαίας Καθολ. Ἐκκλησίας τῆς ἐν Χαλκηδόνι (451) ἀναδείξεως, κατ' οὐσίαν, τῶν Πατριαρχείων. Τότε ἐσχηματίσθησαν διὰ τῶν Κανόνων: τὸ Οἰκ. Πατριαρχεῖον¹², ὡς δεύτερον τῆ τάξει, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας (πρότερον κανὼν Γ' τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου)¹³ καὶ ὀριστικῶς τὰ Πατριαρχεῖα Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων.
- 3) Ἡ στερέωσις τῆς κανονικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κύπρου, ἐχούσης ἓνα μητροπολίτην καὶ ἐπισκόπους, κατὰ τὸ κλασσικὸν θὰ ἔλεγον σύστημα τῶν Ἱ. Κανόνων, (τὸ ὁποῖον κατελύσαμεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἐν Κύπρῳ, Ἑλλάδι 1922 καὶ Κρῆτῃ¹⁴) ἐγένετο διὰ ψηφίσματος, ἥτοι ἀνωτέρας ἐιδικῆς μορφῆς κανόνος Δικαίου. Ἐπειδὴ ὁμως προσετέθη εἰς τὸ τέλος τῶν 7 Κανόνων, ἔλαβε τὸν ἀριθμὸν, ὡς Κανὼν, 8ος (τελευταῖος τῆς Γ' Οἴκουμ. Συνόδου).
- 4) Εἶναι χαρακτηριστικὸν ἐν προκειμένῳ ὅτι ὁ λεγόμενος κανὼν 8ος ὀνομάζει ρητῶς τὴν Ἐκκλ. Ἐπαρχίαν Κύπρου καὶ μητροπόλιν (Ἀλιβιζάτου, Ἱ. Κανόνες, σελ. 44 - 5 καὶ Ρ. Ἰοαννου κριτ. ἔκδοσις, 63 ἔξ.).
- β) Ἡ στερέωσις τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος ὑπάρχοντος ἐν τοῖς πράγμασι κατὰ τὸ 2ον ἡμισυ τοῦ Β' αἰῶνος καὶ κατὰ τὸν Γ', συνετελέσθη διὰ τοῦ Δ' καὶ Ε' Κανόνος τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἴκουμ. Συνόδου (καθ' οὓς ἡ ἐκλογή γίνεται ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν ἐπισκόπων, τοῦλάχιστον τριῶν συνεργομένων, αἱ δὲ Σύνοδοι συνήρχοντο δις τοῦ ἔτους). Καὶ ὁ ΣΤ' Κανὼν «περὶ τῆς τῶν μητροπόλεων τάξεως» κατοχυρώνει τὸ δίκαιον τῆς ἀνωτέρας αὐτῆς μονάδος τῆς Ἐκκλ. Διοικήσεως (Μητρόπολις μετ' ἐπι-

12. Παρθ. Πολάκη, *Τὸ πρωτεῖον τοῦ Κων/πόλεως*. Γερ. Κονιδάρη, *Ἡ Πενταρχία τῶν Πατριαρχῶν*. Βλ. Φειδᾶ, *Ἡ Πενταρχία τῶν Πατριαρχῶν*.

13. Κανὼν 28ος τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου.

14. Κατεστράφη τὸ ἐν Κρῆτῃ αἰτήσῃ τῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸ Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον καὶ τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν ἐκκλ. πολιτικὴν τὸ Κράτος ὑπεχώρησε. Δὲν ἠθέλον νὰ ὀνομάζωνται οἱ ἐπίσκοποι θεοφιλέστατοι, ἐνῶ τοῦτο ἠδύνατο νὰ διορθωθῇ εὐκόλως, εἰς Σεβασμιώτατοι, τοῦ Μητρ. Κρήτης Προέδρου τῆς Ἐπαρχ. Συνόδου ὀνομαζομένου Πανιερωτάτου. Ἐπροτίμησαν ἐπίσκοποι καὶ πολιτικοὶ νὰ καταστρέψουν τὸ ἀρχαῖον σύστημα καὶ ἐπομένως νὰ ἔχωμεν ἀντικανονικὴν διοίκησιν. Ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Κυθῆρων καὶ ὁ Θήρας εἶναι ἐπιτρεπτόν νὰ χαρακτηρίζωνται διὰ τοῦ αὐτοῦ τίτλου: μητροπολίται;

σκοπῶν) ὀριστικῶς. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ὀρίζουν καὶ περιορίζουν τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

- γ) Τὸ νέον τοῦτο σύστημα τῶν αἰώνων Β', Γ', Δ' παρέμεινεν ἀλλὰ περιορίσθη ἔν τινι μέτρῳ διὰ τῆς δημιουργίας τῶν Συνόδων τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ - Ἐξαρχικοῦ συστήματος, τῶν πρωτείων τιμῆς τῶν Ἀρχιεπισκόπων Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων (Πενταρχία) ἀναλαβόντων καὶ ἐξουσίας κυρίως τοῦ χειροτονεῖν τοὺς μητροπολίτας τῶν ἐπαρχιῶν (ιδίᾳ 2ος Κανὼν Δ' Οἴκουμ. Συνόδου), ὧν ὅμως οἱ ἐπίσκοποι ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν Ἐπαρχ. Συνόδων ἢ δὲ ἔγκρισις ἐγένετο ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν (Δ' Καν. Νικαίας). Παρέμεινον ὅμως, ὡς οὐσιώδεις οἱ Ἱ. Κανόνες περὶ λειτουργίας τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνόδων καὶ ἡ ἐπιταγὴ διαφυλάξεως τῶν Ἱ. Κανόνων γενικῶς. Ἐθέσπισε δὲ καὶ αὐθις τοῦτο ἡ Ζ' Οἴκουμ. Σύνοδος (787) ἀκριβῶς, διότι τὸ μητροπολιτικὸν σύστημα εἶχεν ἀρχαίας τὰς ρίζας (παρὰ Ἰωάννου, ἔνθ' ἄνωτ., 245 ἐξ.).

Τὰ δίκαια, λοιπόν, τῶν πρώτων 5 θρόνων, ὑπερκείμενα τῶν μητροπολιτικῶν, ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ηἰξήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ, ἀλλὰ περιορίζοντο καὶ ταῦτα ὑπὸ τῶν Οἴκουμ. Συνόδων καὶ ὑπὸ τῶν Ἐπαρχιακῶν, εἰς ὀρισμένα θέματα.

- δ) Τὰ δίκαια ὅμως τῶν μητροπολιτῶν, τὰ ὁποῖα καθίστων τούτους ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων, ὡς ἦσαν πρότερον ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων οἱ ἐπίσκοποι, ἔμελλον νὰ ὑποστῶσι μείωσιν πάλιν διὰ τῆς συνάψεως περισσοτέρων μητροπόλεων ὑπὸ τοὺς πρώτους θρόνους καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν περὶ τούτων Συνόδων.

3. Παράγοντες συνεργήσαντες εἰς τὴν αὐτοτέλειαν τῆς Μητροπόλεως Κύπρου.

- α) Εἰς τὸν γενικὸν παράγοντα τῆς δημιουργίας αὐτοτελείας εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν - Συνοδικὸν ἐπαρχιακὸν σύστημα προσετέθη διὰ τὴν Κύπρον ἓνας εἰδικός, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ ἐμπόδιον τόσον εἰς τὴν ἐπιβολὴν ὅσον καὶ ἀπόκρουσιν τῆς ἀξιώσεως τῶν Ἀντιοχείων, οἱ ὁποῖοι προέβαλον ἀξιώσεις δικαιώματος χειροτονίας εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Κύπρου. Αἱ ἀξιώσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, ἐχούσης θέσιν εἰς τοὺς πρώτους θρόνους τῆς Οἴκουμ. Ἐκκλησίας, ἀπεκρούσθησαν ὀριστικῶς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γ' Οἴκουμ. Συνόδου.
- β) Δὲν νομίζομεν, ὅτι εὕρισκόμεθα μακρὰν τῆς ἀληθείας ἰσχυριζόμενοι, ὅτι καὶ ὁ νησιωτικὸς χαρακτήρ τῆς Μητροπόλεως Κύπρου — ὄνο-

μασθείσης βραδύτερον ἀρχιεπισκοπῆς — ὑπῆρξε πρωταρχικός παράγων εἰς τὴν αὐτοτέλειαν αὐτῆς καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ τῆς ἐπιτυχοῦς στερεώσεως αὐτοῦ. Τοῦτο τὸ γεγονός εἶχε βαρῦτητα διὰ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ τὴν ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ ἐμμονὴν τῆς Ἑλληνικῆς Μεγαλονήσου.

γ) Ἡ κανονικὴ διὰ ψηφίσματος Οἴκουμ. Συνόδου στερέωσις τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Μητροπόλεως Κύπρου 20 ὄλα ἔτη πρὸ τῆς τελικῆς διαμορφώσεως τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ - Πατριαρχικοῦ (451) ὑπῆρξε γεγονός βαρυσήμαντον, διότι ἠσκήθη τὸ δικαίωμα χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων τῆς νήσου, κατὰ τὰ περὶ τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνόδων ἰσχύοντα. Τὸ Αὐτοκέφαλον δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπηρεάσῃ ἡ Ἀντιόχεια. Αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων θρόνων, ὅτι ὁ μὲν Κωνσταντινουπόλεως ἠδυνήθη νὰ ἀσκήσῃ τὸ δικαίωμα χειροτονίας μητροπολιτῶν τῶν τριῶν διοικήσεων (Πόντου, Ἀσίας καὶ Θράκης) καὶ νὰ στερεώσῃ τοῦτο διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς Δ' (28ος Κανὼν¹⁵ Οἴκουμενικῆς, ὁ δὲ Ἀντιοχείας ὄχι. Εἰς τὴν διένεξιν δὲ τῶν δύο θρόνων τῆς Ἀνατολῆς — Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων — ἐπῆλθε συμβιβασμός¹⁶, ὃν ἐδέχθη ἡ Δ' Οἴκουμ. Σύνοδος.

δ) Τὸ δικαίωμα τῶν χειροτονιῶν μητροπολιτῶν — διότι οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι ἐξελέγοντο καὶ ἐχειροτονοῦντο ὑπὸ τῆς ἐπαρχιακῆς Συνόδου, τοῦ δικαιώματος τῆς κυρώσεως διδομένου τῷ πρώτῳ τ.ἔ. τῷ μητροπολίτῃ — ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον καὶ καίριον σημεῖον τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς Πατριαρχικῆς δικαιοδοσίας. Ἐπρόκειτο περὶ χειροτονίας τῶν προεστώτων τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς διοικήσεις, εἰς ἃς εἶχον ἀναγνωρισθῆ πρωτεῖα τιμῆς, ἐκφραζόμενα, δι' ὀρισμένης σημασίας τοῦ ὄρου Ἀρχιεπίσκοπος¹⁷. Πρόκειται περὶ τῶν Ἀρχιεπισκόπων Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, τοῦ παρεμβληθέντος μέχρι τοῦ 381 Κωνσταντινουπόλεως ὡς 2ου τῆς Οἴκουμένης (Κανὼν γ' τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου), τοῦ Ἱεροσολύμων ἀναδειχθέντος ὡς ε' μετὰ τὸν παραμερισμὸν τοῦ Μητροπολίτου τῆς Παλαιστίνης, τ.ἔ. τοῦ Καισαρείας. (Πρώτη δημηουργία τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων τῷ 451, εἰ καὶ ὁ ὄρος «Πατριάρχης καὶ Πατριαρχεῖον» ἐχρησιμοποιήθη βραδύτερον).

Κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ — οὕτως εἶπεῖν — πο-

15. Πρβλ. E. Schwarz, A. Cons. Oecumenicorum. I C. Ephesinum 1927 vol. 5: II C.

16. Mansi, *Sacrorum Conciliorum...* 7, 179. Πρβλ. Χρυσ. Παπαδοπούλου, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας*, ἐν Ἀθήναις, 1951, 535. Στεφανίδου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, 1959², 283. Γερ. I. Κονιδάρη, *Γεν. Ἐκκλ. Ἱστορία*, 1957².

17. Γερ. I. Κονιδάρη, *Περὶ τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου*, ἐν Ἀθήναις, 1963² - 4.

λιτεύματος, τοῦ ὀνομασθέντος βραδύτερον Πατριαρχικοῦ, ὑπῆρξαν διενέξεις ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἀντιοχείας, διεκδικήσαντος πρότερον τὴν Κύπρον, καὶ τῶν δύο Ἀρχιεπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς: Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων.

4. *Ἡ διένεξις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀντιοχείας καὶ Κύπρου καὶ ἡ σημασία τῆς ὑπάρξεως κανονικῶν ἀρχῶν καὶ διατυπώσεως κατὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος διὰ τοῦ Ψηφίσματος τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκ. Συνόδου (431).*

1. Πόθεν ἡ διένεξις

Εἶδομεν πῶς διετηρεῖτο μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος ἐν τοῖς πράγμασι τὸ αὐτοκέφαλον τῶν μητροπολιτῶν, διὰ τῆς κανονικῆς στηρίξεως τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνόδων, αἵτινες ἐξέλεγον τὸν τε μητροπολίτην καὶ τοὺς ἐπισκόπους τῶν κυριωτέρων πόλεων, αἵτινες ἦσαν καὶ ἐπισκοπαί. Ἡ ἐπαρχιακὴ Σύνοδος ἦτο μητροπολιτικὴ, ἀλλ' ὑπῆρχεν ἰδιάζον καθεστῶς εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Δύσιν¹⁸. Ἡ πολιτικὴ διαίρεσις καὶ διαμόρφωσις τοῦ Ρωμ. Κράτους καὶ δὴ καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ ὑπῆρξε παράγων σημαντικός, συντελέσας εἰς τὴν ἀνάλογον διαμόρφωσιν τῆς Ἐκκλ. Διοικήσεως μὲ τὴν εὐρεῖαν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος: Μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπαί, ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ, ἰδίᾳ τοῦ Ἀνατολ. Ρωμ. Κράτους. Ἦδη δὲ πρὸ τοῦ Δ' αἰῶνος διὰ τῆς λειτουργίας τῶν ἐπαρχιακῶν Συνόδων, προεδρευομένων κατὰ λόγον φυσικὸν ἀπὸ τὸν «ἐπίσκοπον τῆς Μητροπόλεως» ἤρχισαν νὰ στερεοῦνται τὰ δικαιώματα ὄχι μόνον τῆς Συνόδου, ἀλλὰ καὶ τοῦ προεδρεύοντος «ἐπισκόπου τῆς Μητροπόλεως», ἔνθα καὶ συνήρχοντο οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας. Ἐκ τοῦ κοσμικοῦ ὄρου μητρόπολις προῆλθε καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς καὶ ὁ νέος ὄρος «μητροπολίτης» (Α' Οἴκουμ. Σύνοδος Δ' Κανῶν).

Ἐνῶ, λοιπόν, ὁ ὄρος «ὁ ἐπίσκοπος» καθιερώθη ὀρθῶς, ὁ πλέον κατάλληλος διὰ τὸν προεστῶτα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας — τῆς Θ. Εὐχαριστίας, τοῦ ποιμνίου καὶ τῆς Ἱεραποστολῆς — ὁ ὄρος μητροπολίτης φυσικῶς ἐδημιουργήθη διὰ τὸν «προεστῶτα» ὄχι ἀπλῶς τῆς ἐπισκοπῆς του ἀλλὰ καὶ τῆς ἔδρας τῆς μητρὸς τῶν πόλεων τῆς ἐπαρχίας. Ἦτο ὁμοῦς κατάλληλος, ὡς ἐκκλησιαστικώτερος, ὁ ὄρος «ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως» (Πρακτ. Συνόδων). Ἄλλ'

18. Πρβλ. Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, 1958².

οί ἄνθρωποι ρέπομεν πρὸς τὸ μονολεκτικὸν καὶ σύντομον. Εἰς τὸν νέον ὄρον προσετέθησαν οἱ ὅροι Ἄρχιεπίσκοπος (πρῶτος ὁ Ἀλεξανδρείας μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος) καὶ Ἐξαρχος. Ἐπεκράτησεν ὁ ὅρος Ἄρχιεπίσκοπος, ὁ ὁποῖος βραδύτερον μετεδόθη καὶ εἰς τὴν Κύπρον, ἀφοῦ πρότερον ἐπεκράτησε διὰ τοὺς μετὰ ταῦτα Πατριάρχας.

Ὅμως ἐπὶ μακρὸν ὁ Κύπρου ἦτο καὶ ὠνομάζετο ὀρθῶς Μητροπολίτης. Χαρακτηριστικὸν τῶν Ἄρχιεπισκόπων τῶν μετὰ ταῦτα Πατριαρχῶν ἦτο ἡ δικαιοδοσία ἐπὶ τῆς χειροτονίας Μητροπολιτῶν τῶν Διοικήσεων. Τὰ δικαιώματα ὅμως τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τῶν Ἐπισκόπων τῶν ἐπαρχιῶν διετηρήθησαν.

Διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὰ ἀνωτέρω πρέπει νὰ προσέξωμεν τὸ ψήφισμα τῆς Γ' Οἴκουμ. Συνόδου (Κανὼν 8ος), διὰ τοῦ ὁποῖου δίδεται ἡ λύσις εἰς τὸ θέμα τῆς οὐσίας τῆς αὐτοτελείας τῆς Μητροπόλεως Κύπρου.

- α) Οἱ ἐπίσκοποι τῆς Κύπρου ὀρθῶς χαρακτηρίζονται ἐν τῷ κειμένῳ «ἐπίσκοποι τῆς Κυπρίων ἐπαρχίας»
- β) ὁ Ἄντιοχείας χαρακτηρίζεται «ἐπίσκοπος τῆς Ἄντιοχείας πόλεως»
- γ) οἱ ἐν Κύπρῳ ἐπίσκοποι χαρακτηρίζονται καὶ κατὰ τὸ ἀρχαῖο ἀποστολικὸν ἔθος «ὡς προσετώτες» κατὰ τοὺς Κανόνας τῶν Πατέρων
- δ) τὸ ψήφισμα στερεώνει τὸ ἐπαρχιακὸν - μητροπολιτικὸν σύστημα, ὡς βασικὸν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καθόλου καὶ μάλιστα τῆς Κύπρου.

Ἡ διένεξις μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Μητροπολιτικῆς ἐπαρχίας τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἄντιοχείας ὡς μητροπολίτου - Ἄρχιεπισκόπου, χαρακτηριστικῶς ὅμως μνημονευομένη διὰ τοῦ ὅρου «ἐπίσκοπος Ἄντιοχείας», διότι ἦτο ἡ Μητρόπολις τῆς Συρίας (ἐχαρακτηρίζετο ὡς «Συριάδες Ἀθῆναι»), προεκλήθη, ὅχι διότι, ὡς λέγει ὁ Χρυσ. Παπαδόπουλος (*Ἱστορία Ἐκκλ. Ἄντιοχείας, Ἀλεξάνδρεια, 1917, 591*) μὴ ἀκριβολογῶν, πρώτη ἀπεσπάσθη ἡ ἐπαρχία τῆς Κύπρου «ἀπὸ τὰ ὀριστικὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας τῆς Ἐκκλησίας Ἄντιοχείας πρὸς τὰ ὅρια τῆς Διοικήσεως τῆς Ἀνατολῆς», ἀλλὰ διότι, ὡς λέγει κατωτέρω ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, οἱ Ἄντιοχεῖς, ἀρχομένου τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Ἄντιοχείας «ἐπεδίωξαν νὰ ὑπαγάγωσιν ὑφ' ἑαυτοὺς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου». Ὁ Ἄντιοχείας ἠξίου νὰ χειροτονῇ τοῦλάχιστον τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντίας, ὡς μητροπολίτην τῆς Νήσου. Εἶναι προφανές, ὅτι ἡ ἀξίωσις τῶν Ἄντιοχεῶν ἐβασίζετο εἰς δύο στοιχεῖα συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε, διότι ἠδυνάτει ν' ἀποδείξῃ ἄσκησιν δικαιώματος χειροτονίας «τοῦ Κωνσταντίας τῆς Μητροπόλεως Κύπρου», πρᾶγμα ποῦ ἦτο ἀπαραίτητον διὰ νὰ θεμελιώσῃ ἀξίωσιν, καθ'

δὸν χρόνον οὐδὲ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἠδύνατο εἰσέτι νὰ ἀξιῶσῃ, στηριζόμενος ἐπὶ μακροχρονίου κανονικοῦ ἔθους.

Τοῦτο ἀσκηθὲν ἐπ' ὀλίγον εἰσέτι τῷ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ 28ου Κανόνος τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἴκουμ. Συνόδου (451), ὅτε καὶ ἐστερεώθη ὀριστικῶς τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν μετὰ ταῦτα Πατριαρχικὸν πολίτευμα, εἰς ὅπερ συνήφθησαν πολλαὶ ἐπαρχίαι, ὧν ὅμως αἱ Σύνοδοι — ἐπαρχιακαὶ — δὲν ἔπαυσαν ὑπάρχουσαι. Ὅθεν τὸ θεμελιῶδες δικαίωμα τοῦ χειροτονεῖν μητροπολίτας δὲν ἀφήρεσε τὴν ἐκλογὴν ἀπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν ἐπισκόπων¹⁹. Κακῶς οἱ συγγραφεῖς ὁμιλοῦν περὶ Πατριαρχείων ἐν ἀρχῇ τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ λησμονοῦσι ὅτι αἱ ἐπαρχιακαὶ Σύνοδοι εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς Μητροπολίτας. Τὸ ὅλον ζήτημα τῆς Κύπρου, ὡς μητροπόλεως ἀνεξαρτήτου καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐλύθη καὶ λύεται ἐντὸς τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ γράμματος τῶν Ἰ. Κανόνων περὶ τῶν ἐπαρχιακῶν Συνόδων τῶν Οἴκουμενικῶν Συνόδων πρὸ τῆς Δ' καὶ μετὰ τὴν Δ' καὶ μέχρι καὶ τῆς Ζ' (325, 451, 787), διότι καὶ μετὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν Πατριαρχείων καὶ τῶν δικαιοδοσιῶν τῶν αἱ ἐπαρχιακαὶ Σύνοδοι ὡς καθωρίσθησαν διὰ τῶν Κανόνων Ε' τῆς Α' Οἴκουμ. Συνόδου τῆς Νικαίας (ἐπιγρ. παρὰ Ἰωάννου, ἐνθ' ἀνωτ., 27 *περὶ τῶν ἀκοινωνήτων ὅτι οὐ δεῖ τούτους ὑφ' ἐτέρων δέχεσθαι καὶ περὶ τοῦ δις τοῦ ἔτους τὰς συνόδους γίνεσθαι*), τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου (381), Η' ἢ ψηφίσματος τῆς Γ' (431), καὶ ΙΘ' τῆς Δ' Οἴκουμ. (451).

2) Τὸ ψήφισμα τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἴκουμ. Συνόδου (431) δέον νὰ νοηθῇ, καὶ νὰ ἐρμηνευθῇ, ὡς διάσωσις-διαφύλαξις τῆς αὐτοδιοικήσεως μιᾶς Μητροπόλεως μετ' ἐπαρχιακῆς Συνόδου, ἡ ὁποία, ὡς μικρὰ ὀργάνωσις ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας, διεφυλάχθη καὶ μετὰ τὸ 451. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικόν, ὅτι ἐν τῷ Κανόνι Β' τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου (381), ἐν φ' α) ἀνεγνωρίσθησαν τὰ ἐκκλ. καθεστῶτα διευπλώθησαν τὰ κατὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ ἐνότητα καὶ τάξιν (μὴ συγχέειν τὰς Ἐκκλησίας) τὴν καθόλου τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν περιλαμβανομένων ἐντὸς εὐρυτέρων διοικήσεων τοῦ Κράτους καὶ β) καθορίζοντο μόνον τὰ πρεσβεῖα τιμῆς τῶν μεγάλων θρόνων — τῶν θεωρουμένων ἀρχαίων ἀποστολικῶν (α. Ρώμης, β. Ἀλεξανδρείας, παρεμβληθέντος τοῦ Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ τοῦ α. καὶ τοῦ β.) καὶ Ἀντιοχείας — διεφυλάχθη καὶ διὰ θετικῆς διατάξεως τὸ Μητροπολιτικὸν σύστημα, ὅπερ ἐξέφραζεν ἡ δις τοῦ ἔτους συνερχομένη ἐπαρχιακὴ Σύνοδος. Τὰ πρεσβεῖα τιμῆς εἶχον σημασίαν διὰ τὴν μείζονα Σύνοδον τῶν Μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων τῆς Διοικήσεως, συνερχομένων φυσικῶς εἰς τὴν ἔδραν τοῦ πρωτεύοντος θρόνου. Ὅθεν ἡ ἐπαρχιακὴ Σύνοδος, ὡς πρώτη σύναξις τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας — διοικητικὴν ἀποκέντρωσιν θὰ τὴν ὀνομάζαμεν σήμερον — μετὰ τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, διὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν ἐπισκό-

19. Πρβλ. Μ. Πέτροβιτς, *Ὁ Νομοκάνων εἰς ἸΑ τίτλους καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Σχολιασταί.*

πων, διεφυλάχθη, δι' ὃ καὶ ἦτο μερικῶς εὐκόλον πρὸ τοῦ 451 νὰ διαφυλαχθῆ καὶ ἐξασφαλισθῆ, ἔνεκα καὶ τοῦ νησιωτικοῦ χαρακτηῆρος καὶ ἀσκήσεως ἐθίμου ἀρχαίου — ἡ διοικητικὴ αὐτοτέλεια τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως τῆς Ἐπαρχίας Κύπρου ἐφ' ὅσον μάλιστα οἱ μεγάλοι θρόνοι ἀπήλυνον ἐξαιρέτων πρωτείων τιμῆς ἀλλὰ δὲν ὠρίζετο δικαιοδοσία ὑπερμητροπολιτικὴ διὰ τῆς χορηγήσεως τοῦ δικαιώματος χειροτονίας καὶ κρίσεως ἐπισκόπων²⁰ (περὶ τῆς σημασίας βλέπε ὑποσημείωσιν περὶ γ' καὶ ε' τῆς Σαρδίκης²¹). Τὸ ἱστορικὸν πλαίσιον, λοιπόν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου νοεῖται καὶ πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται τὸ ψήφισμα τῆς Γ' Οἴκουμ. Συνόδου (431), δι' οὗ ἀπεκρούσθησαν αἱ ἀξιώσεις τοῦ Ἀντιοχείας, περὶ ἀσκήσεως δικαιώματος χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντίας, μητροπόλεως τῆς νήσου, εἶναι δεδομένον. Ὁ Ἀντιοχείας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐνότητος καὶ τοῦ κύρους αὐτῆς (Εὐσταθιανὸν σχίσμα 330 - 415) ἐπεχείρησε νὰ ἐνισχύσῃ τὰ πρεσβεῖα τιμῆς καὶ διὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος χειροτονίας. Ὁ Ἀντιοχείας Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἰωάννης (420 - 441) φαίνεται, ὅτι ἐν τῇ προσπάθειᾳ ἐξασφαλίσεως ὑπερμητροπολιτικῶν δικαιωμάτων (χειροτονίας) ἐπεχείρησαν τότε νὰ ἀποκτήσουν — κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ΣΤ' Κανόνος τῆς Α' Οἴκουμ. Συνόδου — καὶ ἐν Κύπρῳ μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πολιτικῆς διοικήσεως καὶ δικαίωμα χειροτονίας τοῦ Μητροπολίτου Κύπρου, ἐφ' ὅσον α) ἡ Κύπρος ἀνῆκεν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἀνατολῆς, β) ἡ Α' Οἴκουμ. Σύνοδος εἶχεν ἀναγνωρίσει ὠρισμένα προνόμια εἰς τὸν Ἀντιοχείας. Δὲν θὰ εἰσέλθω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ὑπὸ παλαιότερων ἱστορικῶν ἐκτεθέντων²² γεγονότων, ἐν οἷς φανεροῦνται αἱ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Ἰωάννου Ἀντιοχείας (413 - 420 καὶ 428 - 441) προσπάθειαι τῶν ἀρχιεπισκόπων τῆς Ἀποστολικῆς ταύτης Ἐκκλησίας νὰ ὑπαγάγῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύ-

20. Πρβλ. Βλ. Φειδᾶ, *Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν (ἐπίδρασις τῶν πρεσβεῖων τιμῆς καὶ τοῦ δικαίου τῶν χειροτονιῶν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐκκλ. διοικήσεως ἄχρι καὶ τῆς Α' Οἴκ. Συνόδου)*, Ἀθῆναι 1969, 206 ἐξ. Πρβλ. κατωτέρω τὰ περὶ ἐκθέσεως τοῦ θέματος ἐνώπιον τῆς Γ' Οἴκ. Συνόδου καὶ R Janin, *Chypre ἐν Dic. d'Hist. et Géogr. eccl.* ἔκδ. XII, 791 - 810. Kirsten, *Cyprus ἐν R.A.C.* III, 493-8. G. Hill, *A History of Cyprus*, I. Cambridge, 1948, ἀνατύπωσις 1972.

21. Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, 1958². Γερ. Κονιδάρη, *Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπαί*, Α', τευχὸς Α', Ἀθῆναι 1934. Γερ. I. Κονιδάρη, *Γενικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Α', Ἀθῆναι, 1957².

22. Πρβλ. Hackett - Παπαϊωάννου, *Ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου (ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς Ἀγγ. Κατοχῆς τοῦ 1878)*, Ἀθῆναι, 1923, I, 23 ἐξ. ἐνθα καὶ αἱ παραπομπαὶ εἰς τὰς πηγὰς καὶ τὰ βοηθήματα. Τὸ θέμα τῶν πλαστῶν κανόνων τῆς Α' Οἴκ. Συνόδου ἴδε παρὰ Hackett - Παπαϊωάννου, *ἐνθ' ἀνωτ.*, καὶ Ioannou, *ἐνθ' ἀνωτ.*, 22 παραπομπῆ 15 εἰς Hefelle-Leclercq L. 12, 1139 - 1176 καὶ ἀλλαχοῦ. E. Schwarz, *Die Kanonensammlung* 1 - 114, *Plöchl. Geschichte*, 1959, 27, F. Hause, *Die Koptische Quellen zum Konzil von Nicäa*, Paderborn, 1920 κλπ.

πρου — άφοῦ ἡ πολιτικὴ διοίκησις αὐτῆς ὑπήγετο εἰς τὴν Ὑπαρχίαν τῆς Ἑώας καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ὑπαλλήλου πεμπομένου εἰς Κύπρον ὑπὸ τοῦ Δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας — ἀλλὰ θὰ περιορισθῶ εἰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν Πρακτικῶν τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τῆς ἐκθέσεως τῶν Κανονικῶν θεμελίων τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ἐπισκόπων τῆς Κύπρου, οἵτινες ὑπερησπίσθησαν τὴν διοικητικὴν αὐτοτέλειαν τῆς Μητροπόλεως αὐτῶν. Οἱ ἐπίσκοποι δὲ τῆς Νήσου εἶχον ἤδη πρὸ τοῦ 431 ἀποκρούσει α) τὴν σύστασιν τοῦ Ρώμης Ἰννοκεντίου Α', προκληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀντιοχείας, διότι ἔλεγον ὅτι ἀνέκαθεν ἀπήλαυον διοικητικῆς ἀνεξαρτησίας, ἡ ὁποία δὲν ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὸν ΣΤ' Κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (πρβλ. Παπαδοπούλου, 591 - 2, ἔνθα μνημονεύεται καὶ ἀνακοίνωσις τοῦ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1933, 59 ἐξ. καὶ πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, *Κύριλλος Ἀλεξανδρείας*, 228 ἐξ.), καὶ β) ἐπέμβασιν τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἀντιοχείας πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Κύπρου Θεόδωρον καὶ τὸν κληρὸν τῆς Κωνσταντίας, διὸ καὶ ἐξέλεξαν, διάδοχον τοῦ ἀποθανόντος Κωνσταντίας Θεοδώρου, τὸν Ρηγῖνον, ὅστις μετὰ τῶν ἐπισκόπων Πάφου Σαπρικίου — τελευτήσαντος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Συνόδου τῆς Ἐφέσου — Ζήνωνος Κουρίου, Εὐαγρίου Σόλων καὶ τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου Καισαρίου μετέσχε τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Οἱ Κύπριοι ἐπίσκοποι ὑπερήσπισαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐπέτυχον τὴν σύνταξιν τοῦ Ψηφίσματος.

3. Πῶς τὸ ἐξ Ἑθους Κανονικοῦ Δίκαιον, τὸ θεμελιούν τὴν αὐτοτέλειαν τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Μητροπόλεως Κύπρου, καθίσταται κανὼν δικαίου εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν χειροτονιῶν διὰ τοῦ ψηφίσματος (Κανὼν Η') τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (431)²³. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς αὐτοτελείας.

1) Τὸ ζήτημα τῆς Μητροπόλεως Κύπρου ἤχθη ὑπὸ τῶν Κυπρίων κατὰ τὴν Ζ' συνεδρίαν τῆς Συνόδου²⁴, δι' ὑπομνήματος (λιβέλλου) ὑποβληθέντος ὑπὸ τοῦ νέου Μητροπολίτου Κωνσταντίας Ρηγίνου.

Ἡ ἐκθεσις τοῦ θέματος ἄρχεται διὰ τῆς μνείας τῶν παθημάτων τοῦ Τρωῖλου Κωνσταντίας καὶ τῶν διαδόχων του Θεοδώρου κλπ., βιασθέντων νὰ ὑποτάξωσι τῷ Ἀντιοχείας τὰς ἐπισκοπὰς τῆς νήσου:

α) παρὰ τοὺς Ἀποστολικούς Κανόνας καὶ

β) τὰς διατάξεις τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀγίας Συνόδου. Μαθόντες δὲ οἱ Ἀντιο-

23. E. Schwarz, *Acta Conciliorum Oecumenicorum. Consilium Ephesinum*. ἀνωτ. σημ. 15.

24. Τὰ πρακτικὰ διασωθέντα λατινιστί, πλὴν τοῦ ψηφίσματος τοῦ διασωθέντος ἑλληνιστί, μετέφρασεν ὁ Π. Γεωργίου καὶ κατεχώρησεν εἰς τὰς *Εἰδήσεις περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, Ἀθῆναι, 1875, 17 - 21, 14 - 15 σημ. α, ἐξ ὧν ἀντέγραψεν ὁ Hackett, ἔνθ' ἀνωτ., 29 ἐξ.

χεῖς τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Θεοδώρου «παρεσκευάσαν» τὸν μεγαλοπρεπέστατον στρατηλάτην Διονύσιον νὰ γράψῃ διαταγὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς νήσου καὶ τὸν κλῆρον τῆς Κωνσταντίας (ταῦτα εἶχον πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας μεθ' ἑαυτῶν, ταῦτα ἀνεφέρθησαν διὰ νὰ μὴ ἐκλέξωσι μητροπολίτην, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐκλογῆς). Τὴν ἀνάμειξιν καὶ τὴν τραγωδίαν²⁵, τῆς Κύπρου, τὴν προκληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Διονυσίου, θεωροῦν ὡς ἀποτέλεσμα ἐξαπατήσεως αὐτοῦ, περὶ τοῦ δῆθεν κανονικοῦ τῆς ἀξιώσεως τῶν Ἀντιοχέων.

2) Ἡ ὑπεράσπισις ἐβασίζετο ὀρθῶς εἰς τὴν διαβεβαίωσιν:

α) ὅτι ἐξ ἀρχῆς, ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν Χρόνων, καὶ

β) διὰ τῶν Κανόνων τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου «ἀβλαβῆς καὶ ἀνεπιβούλευτος καὶ ἀνωτέρα πάσης καταδυναστείας, ἡ Σύνοδος τῆς Κύπρου διέμεινε». Ὅθεν οἱ Κύπριοι ἐπίσκοποι ἐζήτησαν ἵνα νῦν διὰ κανονικῆς «ἀδεκάστου καὶ δικαιοτάτης ψήφου» ἢ «διαταγῆς» νὰ τοὺς «ἀπονεμηθῇ «δικαιοσύνη». Εἶχον ὑπογράψαι τὸν λίβελλον ἰδίᾳ χειρὶ.

Ἡ ἐπέμβασις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐζήτει μὲν ἵνα οἱ ἐκλέκτορες ἀναμείνουν «τὸν τύπον, τὸν ὅποιον θὰ κανονίσῃ ἢ συμφωνίᾳ» τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου, ἀλλὰ διέτασσε τὸν στρατὸν ν' ἀποτρέψῃ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐκλογὴν, εἰς ἣν δὲ περιπτώσιν ὑπάρξῃ παραβάτης θὰ ὑπέκειτο εἰς χρηματικὰς ποινάς. Εἰς περιπτώσιν ἐκλογῆς πρὸ τῆς λήψεως τῆς διαταγῆς τότε ὤφειλεν ὁ ἐκλεγόμενος νὰ μεταβῇ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων εἰς Ἐφεσον «κατὰ τὸ θεῖον τ.ἔ. αὐτοκρατορικὸν — «πρόσταγμα, οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι ἔπαινος ἀκολουθήσῃ τοῖς εὐπειθέσι, τοὺς δ' ἀπειθεῖς εἰς τὸ παρὸν γράμμα διορθώσει».

Ἡ Σύνοδος ἐθεώρει ὡς ἀσαφῆ «τὴν αἰτίαν τὴν κινήσαν» τὸν στρατηγὸν Διονύσιον νὰ γράψῃ ὅσα ἔγραψε, δι' ὃ καὶ ἐζήτησε διευκρινήσεις παρὰ τῶν Κυπρίων ἐπισκόπων. Ἡ ἀπάντησις πρὸς τὴν «Καθολικὴν Σύνοδον» ἦτο ὅτι «κατ' εἰσήγησιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ κλήρου Ἀντιοχείας» ἔγραψεν ὁ στρατηγὸς εἰς τὸν ἄρχοντα καὶ τὸν κλῆρον τῆς Κύπρου.

Οἱ Ἀντιοχεῖς, εἶπον οἱ εἰρημένοι, ὅτι ἔσπενδον, διότι ἤθελον *ὑποτάξαι τὴν ἡμετέραν Νῆσον καὶ τῆς χειροτονίας τὸ δικαίωμα ἀρπάσαι παρὰ τοὺς Κανόνας καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς κρατῆσαν ἔθος.*

Ἡ Σύνοδος ἐζήτησε νὰ μάθῃ «μήποτε ὁ Ἀντιοχείας ὠράθη χειροτονῶν ἐν Κωνσταντίᾳ ἐπίσκοπον». Αἱ ἀπαντήσεις τῶν ἐπισκόπων ἦσαν κατηγορηματικά, ὅτι οὐδέποτε παρεγένετο οὐδὲ ἐχειροτόνησε ὄχι μόνον τὸν μητροπολίτην Κωνσταντίας ἀλλ' οὐδ' ἄλλον τινα ἐπίσκοπον, δι' ὃ καὶ ἐζητεῖτο, ἐφ' ὅσον ὁ Ἀντιοχείας «οὐκ ἔχει τὸ δίκαιον τῆς χειροτονίας» ἐξ ἀρχαίου ἔθους ἐν Κύπρῳ, ἵνα, ἡ Σύνοδος οὐ μόνον «ὀμογνωμονήσῃ» τοῖς Κυπρίοις, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλίσῃ τοῦτο κατὰ τὸ «*ἀρχαῖον ἔθος*», ἵνα, ὡς μέχρι τοῦ νῦν ἴσχυ-

σεν, οὕτως καὶ νῦν ἰσχύη, καὶ μηδεμίαν καινοτομίαν ἐπιτρέψῃ ἐν τῇ... ἐπαρχία γενέσθαι.

Τῆς Συνόδου καὶ αὐθις ζητησάσης, ἵνα οἱ εὐσεβάστατοι διδάσκαλοι διδάξωσιν (ἀποδείξωσι τὴν ἀλήθειαν) καὶ μήπως ὁ Τρωΐλος... εἶτε ὁ προκάτοχος αὐτοῦ, ὁ Σαβίνος καὶ ὁ Ἐπιφάνιος ὑπ' ἄλλης τινος Συνόδου χειροτονήθησαν, ὁ Ζήνων ὁ Κουρίου εἶπεν, ὅτι ὄχι μόνον οἱ εἰρημένοι ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν ἀπὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, πάντες ὀρθόδοξοι ὑπὸ τῶν ἐν Κύπρῳ κατεστάθησαν, καὶ οὐδέποτε ὁ Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, ἢ ἄλλος τις ἔλαβε μέρος εἰς χειροτονίας «ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ» τῆς Κύπρου. Οὕτως ἐτερματίσθη ἡ ἐπιμελής ἔρευνα τοῦ θέματος, ἀληθῶς ἀμερόληπτος²⁶.

3) Εἶναι προφανές, ὅτι ἡ διὰ τοῦ ψηφίσματος κύρωσις τοῦ δικαίου φυσικὰ ἐκλογῆς — καὶ χειροτονίας τοῦ Μητροπολίτου Κωνσταντίας τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Κυπρίων ἐπισκόπων, ἐστήριζεν ἀρχαιότατον ἔθος, ὅπερ κατ' οὐσίαν εἶχε κυρωθῆ ὑπὸ τῶν Κανόνων ΣΤ' τῆς ἐν Νικαίᾳ καὶ Β' τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οἱ Κανόνες οὗτοι ἐθεμελίωνον καὶ πᾶσαν Ἐπαρχιακὴν μητροπολιτικὴν Σύνοδον²⁷ καὶ ἐντὸς τῶν πλαισίων τούτων ἐστηρίχθη τὸ αὐτοδιοίκητον — εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων καὶ τοῦ μητροπολίτου, ἐκφραζόμενον καὶ εἰς ἀρχαῖον ἔθος ἐδραζόμενον καὶ ἀσκηθέν, ἀπὸ Μητροπολιτικὸν δίκαιον τῆς Μητροπόλεως Κύπρου. Οἱ ἱεροὶ Κανόνες γνωρίζουσιν καὶ καθιεροῦν τὰς πρὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ὑπαρχούσας Ἐπαρχιακὰς Συνόδους, ἀποτελουμένας ἐκ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐπαρχίας. Ἡ μορφή τοῦ πολιτεύματος: Μητροπολίτης καὶ ἐπίσκοποι (καὶ ὄχι Ἀρχιεπίσκοπος Μητροπολίται) εἶναι ἡ Κανονικὴ, ἀλλ' εἰς Κύπρον τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἔλαβεν ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου βραδύτερον. (Ἴδε σημείωσιν εἰς σελίδα 29 διὰ τὸ πρόβλημα τῆς προέλευσης τοῦ ὄρου).

4) Δὲν θὰ ἀναφερθῶ εἰς τὰ σχόλια περὶ τοῦ Η' Κανόνος, ἅτινα ἐκτίθενται ὑπὸ τοῦ Hackett (μετάφρ. καὶ συμπλ. Παπαϊωάννου, Α', 35), διότι ταῦτα ἀναφέρονται α) εἰς τὸν φερόμενον ὡς Η' Κανόνα, ἐνῶ εἶναι ψήφισμα λῦον σημαντικὸν ζήτημα, οὐδὲ εἰς ὅσα λέγονται παρ' αὐτοῦ, περὶ διαθέσεων τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἔναντι τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας καὶ περὶ τῆς ὑπάρξεως Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ἐν ᾧ τοῦτο ἦτο ὑπὸ ὀριστικὴν διαμόρφωσιν συντελεσθεῖσαν τὸ 451 (κακῶς χαρακτηρίζονται οἱ μητροπολίται Κύπρου, ὡς ἀρχιεπίσκοποι διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην), ἀλλὰ θὰ ἐξετάσω τὸ περιεχόμενον τοῦ ψηφίσματος ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ὀρθῆς ἐρεύνης τῆς Συνόδου, τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐξετάσθη (πρὸ τοῦ 451) καὶ τῆς συναφείας πρὸς τοὺς

26. Πρβλ. Hackett - Παπαϊωάννου, ἐνθ' ἄνωτ.

27. Κ. Ράλλη, Περὶ τῶν ἐπαρχιακῶν Συνόδων κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὁρθ. Ἁγ. Ἐκκλησίας, Ἐπ. Νομ. Σχολ., 1925, 1-24.

Ἱεροῦς Κανόνας καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, ὅπερ εὑρίσκετο ὑπὸ διαμόρφωσιν καὶ ὀριστικοποίησιν.

Ἡ στήριξις ἀρχῶν καὶ ἐθιμικῶν κανόνων τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, τὸ ὁποῖον ἐνεσωματώθη εἰς τοὺς θετικοὺς ἐκκλησιαστικοὺς Κανόνας, αὐτὸ εἶναι τὸ διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου κανονικὸν θεμέλιον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Μητροπόλεως Κύπρου, ἐχούσης τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγῃ καὶ χειροτονῇ τοὺς ἰδίους ἐπισκόπους, ἐν οἷς καὶ «τὸν ἐπίσκοπον τῆς Μητροπόλεως». Τοῦτο ἀναλύεται ὡς ἀκολούθως:

α) Τὸ ψήφισμα ἀναφέρεται πρῶτιστα πάντων εἰς τοὺς «ἐκκλ. θεσμοὺς» γενικῶς καὶ τοὺς κανόνας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων», ἐναντίον τῶν ὁποίων δὲν ἐπιτρέπεται καινοτομία, οἷαν θεωρεῖ, προφανῶς, τῶν ἀξίωσιν τοῦ Ἀντιοχείας, νὰ χειροτονῇ τὸν ἐπίσκοπον τῆς πρωτεύουσας ἐπαρχίας Κύπρου, ἥτοι τῆς Κωνσταντίας. β) Τοὺς ἀρχαίους θεσμοὺς συνδέει ὀρθῶς πρὸς τοὺς Κανόνας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, οἵτινες περιέχουσι, καθ' ἡμᾶς, κοινὸν ἀγαθόν, ἀρχαιότερον τοῦ Δ' αἰῶνος, διότι τὸσον ἢ μορφή τῆς διατυπώσεως τινῶν ἐκ τῶν Κανόνων, ὅσον καὶ ἡ ἀπουσία τῆς λέξεως «ἐπαρχία» (τοῦ ὄρου ὄντος συνήθους εἰς τὰς μετὰ τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον Συνόδους), ὑποδηλοῖ ἀρχαιότητα²⁸. Καὶ ἡ μὲν συλλογὴ τῶν 85 Κανόνων ἀνάγεται συνήθως εἰς συμπληρῆν τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος (380 - 400)²⁹. Οἱ 85 Ἀποστολικοὶ Κανόνες, οἱ περιεχόμενοι εἰς τὸ δον βιβλίον (κεφ. 47) τῶν «Διαταγῶν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων», (μεγάλῃ ἐκκλησιαστικῇ καὶ λειτουργικῇ συλλογῇ, ἀφορῶσα τὴν ἐκλογὴν, χειροτονίαν καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ κλήρου, πού ἔχουν τὴν μορφήν Κανόνων συνοδικῶν) εἶναι βασικὴ πηγὴ. Ὅμοιάζουσι οὗτοι πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν Κανόνων τῆς Ἀντιοχείας (341), Λαοδικείας (343 - 381)³⁰. Οἱ ἐρμηνευταὶ Ζωναρᾶς, Βαλσαμῶν καὶ Ἀριστινὸς (πρβλ. Ράλλη-Ποτλῆ. *Σύνταγμα*, Α' 204 ἐξ.) ὀρθῶς κατ' ἀρχὴν ἐρμηνεύουσι τὸν Α' Κανόνα, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι σαφῆ τὴν συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ ψήφισμα τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διεφύλαξε τὴν ἀνεξαρτησίαν μιᾶς Μητροπόλεως, διὰ τοῦ τονισμοῦ τοῦ δικαίωματος τοῦ χειροτονεῖν ἐπισκόπους ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἄρα καὶ τοῦ Μητροπολίτου, πρὶν ἢ οἱ ἐξέχοντες Θρόνοι (Ρώμης, Ἀλεξανδρείας Ἀντιοχείας) διὰ τοῦ ΣΤ' Κανόνος τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Νικαίας ἀναλάβωσι τοῦτο δικαιοματικῶς, ἥτοι ἐν προκειμένῳ ὁ Ἀντιοχείας κατορθώσῃ νὰ ἁσκήσῃ τὸ δίκαιον τοῦ χειροτονεῖν ἐπὶ τῆς Κύπρου. *Τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρατεῖτω* ὀρίζει ὁ Κανὼν *τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν Ἀλεξαν-*

28. Τὴν σημαντικὴν ταύτην παρατήρησιν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ κάμωμεν ἐκ τῶν δεδομένων τῶν πηγῶν. Διὰ τὴν ἀρχαιότητα ἴδε Altaner - Stuibler, *Patrologie* 1966.

29. Ρ. Ιοαννου, *ἔνθ' ἀνωτ.*, Fasc. IX, discipline generalae antiquae IVe IXe s., Τομ. 2 σ. 1 κλπ.

30. Altaner, *Patrologie*.

ξανδρείας ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῶ ἐν Ρώμῃ ἐπισκόπῳ τὸ τοιοῦτον σύνηθες ἐστὶ. Ὅμοίως δὲ καὶ τὸν Ἀντιοχείας, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις. Ἡ ἄποψις τοῦ Ed. Schwarz³¹, ὅτι ἀρχικῶς ἢ τελευταία φράσις τοῦ Κανόνος ἦτο: «ταῖς τῶν μητροπόλεων ἐπαρχίαις», ἐνισχύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ αὐτοκέφαλον τῶν μητροπόλεων, ἀκριβέστερον τὸ αὐτοδιοίκητον ἐστήριζον οἱ Κανόνες Ε', ΣΤ' Ζ, τῆς αὐτῆς Συνόδου. Μεταξὺ ὁμῶς τῶν Ἐκκλησιῶν - Μητροπόλεων διεκρίνοντο οἱ ἐπισημότατοι θρόνοι, οἱ ἀσκοῦντες μεγαλύτεραν δικαιοδοσίαν ἐπὶ εὐρυτέρας περιοχῆς, οἱοὶ ἦσαν κατὰ κύριον λόγον (τ. 325), ὁ τῆς Ρώμης, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ κατὰ δευτέρον λόγον ὁ τῆς Ἀντιόχειας, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τὴν πλήρη ἐπιρροὴν ἐπὶ πλείονων ἐπαρχιῶν ἠγωνίσθη ἐπὶ δύο γενεάς (380 - 451), ἔναντι τῆς Κύπρου καὶ τῶν Ἱεροσολύμων.

Ὡς ὀρθῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ Ζωναρᾶς μεταξὺ τῶν Κανόνων ΣΤ', Ζ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, περὶ ὧν κάμνει λόγον κατωτέρω (πρβλ. Ράλλης - Ποτλῆς, I, 204), ὁ 35 Κανὼν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ὁ γ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ μὴ τιμᾶν τοὺς ἐπισκόπους κελεύουσι, ποιεῖσθαι χειροτονίας εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐπαρχίας, εἰ δὲ μὴ ἄκνρα μὲν τὰ παρ' ἐκείνων πραχθέντα εἶναι, αὐτοὺς δὲ καθαιρεῖσθαι. Τοῦτο δὲ συμβαίνει παντοῦ καὶ μὴ τινα τῶν ἐπισκόπων σφετερίζεσθαι ἐπαρχίαν, μὴ οὖσαν ἄνωθεν, ἤγουν ἐκπαλαὶ καὶ ἀρχῆθεν, ὑπ' αὐτὸν καὶ ὑπὸ τοὺς παρ' αὐτοῦ. Ἡ παραπομπὴ αὕτη εἶναι ὀρθὴ καὶ ἀξιοσημείωτος, διότι παρουσιάζει τὴν κατ' ἀναλογίαν διάταξιν τὴν ἀφορῶσαν τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ μητροπολίτου ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ δικαίωματος τοῦ χειροτονεῖν: Ὅπως ὁ ἐπίσκοπος δὲν ἠδύνατο οὔτε δύναται νὰ χειροτονεῖ εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ χώρας οὕτω καὶ ὁ μητροπολίτης εἰς ἄλλας ἐπαρχίας. Συσχετίζεται δὲ ἡ διάταξις αὕτη πρὸς τὴν τοῦ Γ' Κανόνος τῆς Ἀντιοχείας μὴ ἐπιτρέποντος τὴν μετάβασιν καὶ διαμονὴν κληρικῶν εἰς ἑτέραν ἐπισκοπὴν. Ἐρμηνεύων δὲ ὀρθῶς ὁ Βαλσαμῶν τὸ Ψήφισμα περὶ τῶν Κυπρίων προσθέτει τὸν Β' Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (περὶ ἀπαγορεύσεως τῶν ὑπερορίων χειροτονιῶν) καὶ τὸν ΚΗ' περὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, χορηγοῦντα μὲν τὸ δικαίωμα τῆς χειροτονίας τῶν μητροπολιτῶν εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἀλλὰ καὶ στηρίζοντα τὴν ἐπαρχιακὴν

31. Ed. Schwarz, Der sechste nikaenische Kanon auf der Synode von Chalcedon, *S. B. der Akademie, Berlin*, 1930, 26. Πρβλ. καὶ Γερ. Ι. Κονιδάρη, Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τακτικὰ (Notitia Episcopatum) ἀπὸ τοῦ Η' μέχρι καὶ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Αὐτοκεφάλου, *Πρακτικὰ τοῦ Α' Διεθνoῦς Κυπρολογικοῦ Συνεδρίου*, Β' Λευκωσία, 1972. (Ἐνταῦθα ὑπάρχει (σ. 81) σοβαρὸν τυπογραφικὸν λάθος: ἀντὶ Η' Κανὼν τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου γράφεται ἐσφαλμένως Ζ').

μητροπολιτικήν ὀργάνωσιν καὶ τὸν ΛΘ' τῆς Πενθέκτης. Ὁ τελευταῖος οὗτος Κανὼν «περὶ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κυπρίων νήσου» (παρὰ Ἰωαννου, 173), ἀφορᾷ εἰς τὴν διαφύλαξιν «ἀκαινοτομήτων» τῶν προνομίων τῶν παρασχεθέντων εἰς τὸν Κύπρου, ὅταν οὗτος, χαρακτηριζόμενος, ὡς πρόεδρος «ἅμα τῷ οἰκείῳ λαῷ ἐπὶ τὴν Ἑλλησπόντιον ἐπαρχίαν, διὰ τε τὰς βαρβαρικὰς ἐφόδους» κλπ. ἐγκατεστάθη εἰς Κύζικον. Ὁ Κύπρου, διαμένων ἐν Ἑλλησπόντῳ, ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῇ τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας καὶ *χρείας καλούσης καὶ ὁ τῆς αὐτῆς Κυζικινῶν πόλεως ἐπίσκοπος χειροτονηθῆσεται*, ὑπ' αὐτοῦ.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΥ

ΔΙΑΤΙ ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΥΠΕΡΚΕΙΝΤΑΙ ΑΥΤΟΥ

α. Ἀνεξαρτήτως τῶν τυχῶν τοῦ Αὐτοκεφάλου ἐν τῇ «τάξει προκαθεδρίας τῶν θρόνων», ἰδίᾳ κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, ἢ σύνοψις τῶν κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ ἱστορίαν τοῦ αὐτοκεφάλου τοῦ Ζ' αἰῶνος, καὶ ὁ λίαν χαρακτηριστικὸς κανὼν - ἀπόφασις τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, παρέχουσι τὴν ἀφορμὴν νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τε τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως καὶ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ Αὐτοκεφάλου.

Ἡ συγκριτικὴ ἐξέτασις τῶν μαρτυριῶν τῶν δύο αἰῶνων Ζ' καὶ Η' ἐπιτρέπει νὰ ἴδωμεν σαφέστερον: α) τὸν ἐξωτερικὸν περιορισμὸν τοῦ Αὐτοκεφάλου εἰς «τὴν τάξιν προκαθεδρίας τῶν χρόνων», ὅταν αἱ περιστάσεις καὶ ἡ πρόνοια καὶ ἐποπτεία τοῦ Πρωτοθρόνου τῆς Ἀνατολῆς — τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου — κατέστησε πρὸς καιρὸν ἀναγκαῖον τ.ἔ. νὰ καταταγῇ ὁ Κύπρου εἰς τὴν γ' θέσιν τῶν Μητροπόλεων τοῦ Θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ συμφωνία τοῦ ἀρχετύπου — δὲν ἐσώθη ἀλλὰ τεκμαίρεται ἐκ τῶν γεγονότων — «τῆς τάξεως προκαθεδρίας τῶν θρόνων», ἦν διασώζει ὁ μεταγενέστερος Παρ. Κῶδιξ 1555Α καὶ τὰ Πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, δὲν ἀποκλείει τὴν διατήρησιν τῆς οὐσίας τοῦ Αὐτοκεφάλου τ.ἔ. τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων Κύπρου, ὅταν μάλιστα ἐπέστρεψεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος μετὰ πολλῶν Κυπρίων, εἰς τὴν νῆσον. Εἶναι δὲ ἄξιον τῆς προσοχῆς μας τὸ γεγονός, ὅτι καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Η' αἰῶνος, ὁ Κύπρου τελεῖ ἐν τῇ τάξει — ἔνεκα τῆς προστασίας — τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμερίσῃ ἐν «τῇ τάξει προκαθεδρίας τῶν θρόνων» τοὺς δύο πρώτους μητροπολίτας τῶν διοικήσεων: Πόντου, μὲ μητρόπολιν τὴν Καισάρειαν καὶ Ἀσίας, μὲ μητρόπολιν τὴν Ἐφεσον, ἀλλὰ μόνον τὴν τρίτην τῆς Θράκης. Ἐντεῦθεν προκύπτει, ὅτι εἰς τὰ ἐρωτήματα, ἅτινα τίθενται πρὸ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ κανονολόγου, ἐὰν δηλοῦν ὅτι οἱ Κύπριοι ἐπίσκοποι α) ἐξηκολούθουν κατὰ τὸν Η' καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸν Θ' αἰῶνα καὶ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Τσιμισκῆ, νὰ ἐκ-

λέγουν τούς έαυτών έπισκόπους και τόν μητροπολίτην και β) νά χειροτονοῦν αὐτούς και μάλιστα τόν μητροπολίτην ἢ μήπως ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἤσκει, κατὰ τούς δυσχερεῖς ἐκείνους χρόνους, και εἰς τῆς Κύπρου τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἔλαβε διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (28 Κανῶν) περὶ χειροτονίας μόνον τῶν μητροπολιτῶν τῶν διοικήσεων Πόντου, Ἀσίας και Θράκης και τῶν ἐπισκόπων τῶν Βαρβαρικῶν (πέραν τῶν συνόρων) και εἰς τόν μητροπολίτην Κωνσταντίας δέον νά ἐρευνηθῶσι. Τὸ ζήτημα τοῦτο τίθεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Κωνσταντίας ἐμφανίζεται ὑπὸ τούς ἀνωτέρω ὄρους, ὡς γ' μητροπολίτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου³². Εἰδικότερον πρέπει νά σημειώσωμεν τὰ ἑξῆς:

Ἡ πλήρης συμφωνία τῆς γνωστῆς «τάξεως προκαθεδρίας τῶν θρόνων» τῆς Ἀνατολῆς, ἤτοι τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου³³ τοῦ τακτικοῦ τῶν χρόνων τοῦ Λέοντος και τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' (ἡμετέρα χρονολόγησις) και ἀρχική συμφωνία Fr. Dölger (733 - 746), τὸ ὅποιον, σχηματισθὲν μετὰ τὴν ὑπαγωγὴν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, τῆς Κάτω Ἰταλίας, τῆς Σικελίας και τῆς Ἰσαυρίας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως (βιαία συγχώνευσις ἢ πρόχειρος), εὔρεν ἐφαρμογὴν, κατὰ λόγον φυσικόν, εἰς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, εἶναι τὸ γεγονὸς τὸ ὅποιον δέον νά ἀξιολογήσωμεν. Ὁ λόγος ὁ ἐπιβάλλων τὴν ἀνάγκην ἀξιολογήσεως εἶναι προφανής: Ἐφ' ὅσον α) ὁ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ Ψηφίσματος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451), τὸ ὅποιον φέρει τὸν ἀριθ. 28 εἰς τούς Κανόνας, ἔλαβε τὸ δικαίωμα τοῦ χειροτονεῖν (τὸ ἔθιμον ἐγινε Κανὼν Δικαίου) μόνους τούς μητροπολίτας ἐτι δὲ και τούς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων και β) ὁ εἰρημένος Κανὼν ἐπανελάμβανεν ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐκάστον μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονοῦντος τούς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις Κανόσι διηγόρευται, ἐπεται, ὅτι δέον τὰ δύο ταῦτα βασικά σημεῖα τοῦ ψηφίσματος (ἐκτὸς τῶν πρεσβειῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως) νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἔρευναν και ἀπάντησιν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐρωτημάτων. Σκοπὸς μας εἶναι ἡ ἔρευνα τῆς οὐσίας τοῦ Αὐτοκεφάλου και τῆς καταλληλότητος τῶν ὄρων αὐτοδιοικήσις, αὐτονομία, ἡμιαυτονομία ἢ ἡμιαυτόνομος Ἐκκλησία. Εἰς

32. Γερ. Κονιδάρη, *Αἱ Μητροπόλεις* 1934. Χρυσ. Παπαδοπούλου, ἐν *Θεολογία* 1935 και Fr. Dölger, 1935 ἐν *B.Ζ.*

33. Ἀπάντησιν εἰς τὰς ἐπικρίσεις και τὴν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀρχετύπου τοῦ Παρ. Κωδ. 1555A ἴδε *Χαριστήριον εἰς Α. Ὁρλάνδον Δ'*, Ἀθήναι, 1967 - 1968, 246 - 264 μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: Γερ. Ι. Konidaris, *Die Neue in Parallelen Tabellen Ausgabe der Not. Episcopatum und die Echtheit der Not. des Cod. Paris. 1555 A.* Ἀνακοίνωσις εἰς τὸ XIII byz. Kongress in Oxford 1966.

τὰ σχετικὰ στοιχεῖα δέον νὰ προστεθῆ, ὅτι εἰς τὸ ὡς ἄνω κείμενον τοῦ 28ου Κανόνου ὑπάρχει μία ἀξιοσημείωτος ἐπανάληψις ἢ ἐξῆς:

Χειροτονεῖσθε δέ, καθὼς εἴρηται, τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων παρὰ τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀναφερομένων (παρὰ Ἰοαννου, ἐνθ' ἄνωτ., 92-93). Τὸ πρῶτον συμπέρασμα εἶναι σαφές καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν κανονικὴν ἀρχὴν τῆς διαφυλάξεως τῆς οὐσίας τῆς μητροπολιτικῆς ὀργανώσεως καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν Συνόδων εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ὁποίων ἀνήκεν ἡ χειροτονία τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ μητροπολίτου, ὁ ὁποῖος ὅμως εἰς τὴν νέαν περίοδον τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ καὶ μετ' ὀλίγον (Ε' - ΣΤ' αἰών) Πατριαρχικοῦ πολιτεύματος ἔδιδε τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν τῆς χειροτονίας τῶν μητροπολιτῶν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον - Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ ΛΣΤ' Κανὼν τῆς Πενθέκτης καθώρισε ἀπλῶς τὴν τάξιν καὶ τιμὴν τῶν πέντε Πατριαρχικῶν Θρόνων. Ἐνῶ ὁ ΛΘ' καθώρισεν ἐξαιρετικὰ προνόμια εἰς τὸν ἐν Κυζίκῳ ἐγκατασταθέντα Κύπρου (εἰς τίτλον, προσθήκη Κωνσταντινέων πόλεως), ὅστις «χρείας καλούσης» ἠδύνατο νὰ χειροτονεῖ καὶ τὸν μητροπολίτην Κυζίκου. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ἔχων τὸ ἀποκλειστικὸν τοῦτο δικαίωμα, τὸ χορηγηθὲν αὐτῷ διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἠδύνατο νὰ συγκατατεθῆ (ἐρμηνεύω τὸ «χρείας καλούσης») νὰ ἀσκηθῆ ὑπὸ τοῦ ἐν Κυζίκῳ (προσωρινῶς) ἐγκατασταθέντος Μητροπολίτου Κύπρου³⁴, ἀνυψωθέντος εἰς ἀρχηγὸν Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ὑπογράφει εἰς τὰ Πρακτικά τῆς ΣΤ' (680) μετὰ τὸν Ἀντιπρόσωπον τοῦ Πάπα ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης (Mansi, XI, 639 καὶ 688) καὶ τῆς Πενθέκτης (690/1) μετὰ τὸν Ἀντιοχείας (Mansi, Sacrorum Consil..., VI, 989, Γ. Κονιδάρη, Αἱ Μητροπόλεις, ἐνθ' ἄνωτ., 56). Ὅμως εἰς τὰ Πρακτικά τῆς Ζ' ὑπογράφει μετὰ τὸν Ἐφέσου, ἦτοι ὡς γ' μητροπολίτης ἐν τῇ τάξει τῶν θρόνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως!

Ἡ διατύπωσις τοῦ Κανόνου τῆς Πενθέκτης καὶ ἡ ἄποψις, ὅτι ἡ μετανάστευσις εἰς Κύζικον διήρκησεν ἑπτὰ ἔτη³⁵, ἐπιτρέπει τὴν διατύπωσιν τῆς γνώμης, ὅτι ἡ ἐκλογή καὶ χειροτονία τῶν ἐπισκόπων καὶ τοῦ μητροπολίτου Κύπρου, ὡς οὐσιώδης δικαιοδοσία τοῦ αὐτοκεφάλου, παρέμεινεν εἰς τὴν

34. Πρβλ. Hakkett - Παπαϊωάννου, I, 44.

35. Ὁ Κ. Σπυριδάκης εἰς τὴν σύντομον Ἱστορίαν τῆς Κύπρου (Λευκωσία, 1964) δέχεται, ὡς ὁ Στίλμων Κυριακίδης πρότερον, ὅτι μέρος μόνον τοῦ Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου μετηνάστευσεν (μὲ βαρείας ἀπωλείας πρβλ. Hakkett - Παπαϊωάννου, 57) εἰς Κύζικον. Ὁ Σπυριδάκης προσθέτει, ὅτι ἦτο ἀσύνητος (ἀντίθετος ὁ Ostrogorsky, *Geschichte des Byz. Staates*, 108) ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β' καὶ ὅτι διήρκεσεν ἑπτὰ ἔτη (692 - 698), τῶν Κυπρίων ἐπανελθόντων ἐπὶ Τιβερίου τοῦ Β' (ὄχι τοῦ Γ' ὡς λέγει ὁ Σπυριδάκης).

ἐξουσίαν τῆς Κύπρου, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐπομένων αἰώνων, ὡς ὠρίσθη εἰς τὸ Ψήφισμα τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μόνον δὲ ἡ ἐξωτερικὴ θέσις «ἐν τῇ τάξει προκαθεδρίας τῶν θρόνων» τῆς Ἀνατολῆς ἐπηρεάσθη ἐναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἕνεκα τῆς προστασίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῆς Κύπρου κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν (632, 647, 653 - 4)³⁶ καὶ μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος. Τότε ἐδημιουργήθη «ἡ νέα τάξις» τῶν θρόνων, τῶν χρόνων τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Τσιμισκῆ (971), ἔνθα οἱ δύο ἀρχιεπίσκοποι, ὁ Βουλγαρίας καὶ ὁ Κύπρου ἐτέθησαν πρὸ τῆς τάξεως τῶν μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου³⁷. Μὴ ἀποκλειομένης τῆς χειροτονίας τοῦ Κύπρου κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἕνεκα τῶν μεγάλων χασμάτων τῶν πηγῶν, ἐμφαινομένων εἰς τὰ κενὰ τοῦ καταλόγου τῶν μητροπολιτῶν (παρὰ Hackett III, 209 Ἰωάννης Α' 690/1, Γεώργιος 750 - 4, Κωνσταντῖνος 783, Ἐπιφάνιος ὁ Γ' 870, μέγα κενὸν μέχρι 1100, ὅτε ὁ Νικόλαος Μουζάλων ἐγένετο Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης), δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐν λόγῳ Μητροπόλεως, στερεωθὲν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ζήνωνος³⁸ (πρβλ. *αὐτόθι* 49), εἶχε τὴν κυρίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν εἰς τὴν φυσικὴν ἐπὶ τόπου ἐκλογὴν τῶν ἀρχιερέων καὶ μετὰ τὴν κανονικὴν ἐκλογὴν, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων καὶ τοῦ μητροπολίτου τῆς νήσου³⁹, τῆς κρίσεως ὅμως τῶν ἐπισκόπων ρυθμιζομένης διὰ γενικῶν κανόνων, οὓς βλέπομεν ἐν ἐφαρμογῇ καὶ εἰς Κύπρον μεταγενεστέρως, ὅτε ἐφηρμόσθη ὁ ΙΒ' Κανὼν τῆς Καρχηδόνας τοῦ 419. Ἐχρειάζοντο δὲ κατὰ τὸν Κανόνα διὰ τὴν πρωτόδικον κρίσιν 12 ἐπίσκοποι ἐκτὸς τοῦ Προέδρου. Ἐὰν ἄρα μία Ἐκκλησία ἦτο μικρὰ θὰ ἴσχυε τὸ ἀρχαῖον ἔθος τῆς Ἐκκλησίας: τ.ἔ. κλήσεως τῶν ὁμόρων. Πρόκειται περὶ ἔθους θεσπισθέντος καὶ ὡς Κανὼνος Δικαίου. Ἀνεπτύξαμεν ἤδη εἰς ἄλλην πραγματείαν⁴⁰ διεξοδικῶς τὸ θέμα τοῦτο, ἀναφερθέντες εἰς τὴν συμβολικότητα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικαστῶν κριτῶν τοῦ ἐπισκόπου, ὡς διαδόχου τῶν Ἀποστόλων, ὧν ἠγεῖτο ὁ Κύριος (12 ἐπίσκοποι κριταί, τοῦ προέδρου ὄντος πέρα τῶν 12 κατὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν καὶ ἐφαρμογὴν).

β. Βαρυσημαντος εἶναι, καθ' ἡμᾶς ἡ διάκρισις, ἣν βλέπομεν εἰς τοὺς Κανόνας, ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκόπων, οἵτινες εἶναι ἀπα-

36. Πρβλ. Ostrogorsky, *Geschichte des byz. Staates*, 1963, 94, 101, 106, ἐξ., 135.

37. Πρβλ. Ἀνακοινώσεις μου εἰς τὰ *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 1943 διὰ τῶν ἀειμν. Ἀμάντου καὶ Σωτηρίου. Ἴδε καὶ Γ. Κονιδάρη, *Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 4, ὑποσημ. 6.

38. Πρβλ. Hackett - Παπαϊωάννου, I 40 ἐξ.

39. Παῦλος ὁ Διάκονος XIX, ὁ Θεοφάνης, P. G. 108, 74. Κεδρηνός, P. G. 121, 844.

40. *Περὶ τὸ πρόβλημα τῶν Κανονικῶν Δικαστηρίων δι' ἐπισκόπους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κύπρου*, Ἀθῆναι, 1972/4.

ραίτητοι α) διὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν ἐπισκόπων καὶ β) τὴν κρίσιν ἐπισκόπων. Εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην ὀδηγεῖ ἡμᾶς σαφῶς τὸ ψήφισμα τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν Δ' Κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀνανεωθέντα διὰ τοῦ Γ' τῆς Β' ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν συναφῶν Ἀγ. Ἀποστόλων Α', Ἀντιοχ. ΙΘ', Λαοδικείας ΙΒ', Σάρδεων ΣΤ', Καρθαγένης: ΙΓ' - ΜΘ' - Ν' καὶ πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν κρίσιν ἐπισκόπων.

Ἡ διάταξις τοῦ Δ' Κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' «ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερῆς εἶη τοῦτο, ἢ διὰ κατεπίγουσαν ἀνάγκην ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τῷ αὐτῷ συναγομένοις, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κύριον τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ ἐπισκόπῳ», εἶναι θεμελιώδης καὶ χαρακτηριστικὴ, διότι ὀρίζει τὸ minimum διὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐπανελάβην ἡ Β' ἐν Νικαίᾳ (787) διὰ τοῦ Γ' Κανόνος, εἰ καὶ ὁ Α' τῶν Ἀποστόλων ἦτο ἐλαστικώτερος, ἅτε ὀρίζων «περὶ χειροτονίας ἐπισκόπου», «ἐπίσκοπος ὑπὸ ἐπισκόπων χειροτονεῖσθω δύο ἢ τριῶν». Ὅμοια ὁμως πρὸς τὸν Δ' Κανόνα τῆς Νικαίας ἐπιτάσσει καὶ ὁ ΙΘ' τῆς Ἀντιοχείας, μὴ δίδων ἀριθμὸν ἐπισκόπων, ὁ ΙΒ' τῆς Λαοδικείας καὶ ὁ ΣΤ' τῆς Σαρδικῆς καὶ ΙΓ' - ΜΘ' καὶ Ν' τῆς Καρθαγένης. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκόπων δι' ἐκλογὴν παραμένει εἰς τὸ minimum τρεῖς. Τοῦναντίον ὁ ὑπὸ τοῦ ΙΒ' Κανόνος τῆς Καρθαγένης ἢ Καρχηδόνας ὀριζόμενος ἀριθμὸς τῶν 12 (δὲν διεσώθησαν εἰσήγησις καὶ αἰτιολογία) — ἐκτὸς τοῦ Προέδρου — διὰ τὴν κρίσιν ἐπισκόπων (πρβλ. καὶ ἐρμηνευτάς) εὗρεν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ τῆς Κύπρου.

Ἡ κρίσις καὶ ἡ κατάκρισις ἐπισκόπου, διαδόχου τῶν Ἀποστόλων ἐν τόπῳ ὀρισμένῳ, εἶναι, νομιζομεν, μέγα πρᾶγμα, δι' ὃ καὶ ὀρθῶς ὁ Κανὼν ΣΤ' τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου κελεύει καὶ προσφυγὴν εἰς μείζονα Σύνοδον, βεβαίως διὰ τὴν ἔφεσιν (πρβλ. Θ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς, ΟΔ' τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων, Ἀντιοχείας Δ', ΙΕ' καὶ Κ καὶ συναφεῖς Καρθαγένης, 97 καὶ 107).

γ. Τὸ γεγονός δέ, ὅτι οἱ ἐν Καρθαγένη θεσπισθέντες Κανόνες ὀρίζουσιν διὰ τὴν κρίσιν καὶ κατάκρισιν πρεσβυτέρου ὑπὸ ἑξ ἐπισκόπων, καὶ διὰ τοὺς διακόνους ὑπὸ τριῶν, προσεπιμαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως, ὅτι τὸ αὐτοκέφαλον ὑπόκειται εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, οἵτινες ὀρίζουσι διὰ μὲν τὴν ἐκλογὴν τὸν μικρότερον ἀριθμὸν ἐπισκόπων, διὰ δὲ τὴν κρίσιν μεγαλύτερον (ὁμως τοῦλάχιστον 13) καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐφέσεως. Οὐδαμοῦ δὲ γίνεται λόγος πρὸ τοῦ Θ' αἰῶνος περὶ αὐτοκεφάλου, οὐδὲ περὶ αὐτονομίας τῶν Ἐκκλησιῶν, διότι πράγματι ὁ ὅρος αὐτοκέφαλος εἶναι διὰ τὴν Κύ-

προν μεταγενέστερος (Χρυσόβ. Ἁλεξ. Κομνηνοῦ παρὰ Montfaucon, Bibl. Coisl, 103)⁴¹.

δ. Καὶ ὁ μὲν ὄρος αὐτοκέφαλος ὀρθῶς ἐχρησιμοποιήθη καὶ χρησιμοποιεῖται, διότι ἐκάστη Ἐκκλησία ἔχει ὄντος ἰδίαν κεφαλὴν, ἐνῶ ὄρος αὐτόνομος ἢ ἡμιαυτόνομος (προκειμένου π.χ. περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης) δὲν εἶναι ἀκριβῆς οὐδὲ ἐπιτυχής, διότι οὐδεμία Ἐκκλησία δίδει εἰς ἑαυτὴν νόμον, ἐκάστη εἶναι περιορισμένως αὐτοδιοικητος Ἐκκλησία ἔχει δὲ ὡς βασικὸν κώδικα, ρυθμίζοντα ἀποφασιστικῶς, α) τὴν πίστιν τῆς, τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, εἰς ἣν ὑπάγονται οἱ ὄροι τῶν Συνόδων καὶ «ἡ συμφωνία τῶν Πατέρων» (Consensus Patrum) καὶ β) διὰ τὴν κανονικὴν αὐτῆς ζωὴν, τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, ἐν οἷς ὑπόκεινται ἐκκλησιολογικαὶ βάσεις.

Ὅθεν ἀνακύπτει εὐθέως τὸ συμπέρασμα, ὅτι τοῦ Αὐτοκεφάλου τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπέρκεινται οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, ὡς ἐν τῶν βασικῶν θεμελιῶν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ Πολιτεύματι, ἐφ' ὅσον «ἐνότης τῆς πίστεως» ἐκφράζεται ἐν τῇ ταυτότητι καὶ τῇ ἰσότητι τῶν ἐπισκόπων, ὡς διαδόχων τῶν Ἀποστόλων καὶ φορέων τοῦ κύρους τῶν μυστηρίων καὶ ὡς ἐγγυητῶν τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Θ' ἀπετέλει βαρύτερον σφάλμα ἢ ἀποδοχὴ τῆς γνώμης, ὅτι τὸ Κανονικὸν Αὐτοκέφαλον, ἐδραζόμενον εἰς τὴν κατὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας αὐτοδιοίκησιν, ὑπέρκειται τῶν Ἱερῶν Κανόνων.

Δὲν εἶναι δὲ ἄλλως παρὰ φυσικώτατον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ τήρησις τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἀποτελεῖ τὸ ἀ' ἄρθρον τῶν Καταστατικῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Συνταγμάτων, ἐφ' ὅσον οἱ ἐπίσκοποι κατὰ τὴν χειροτονίαν τῶν ὀρκίζονται νὰ τηροῦν τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας;

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητον νὰ ἐπαναλάβω, ὅσα παλαιότερον ἐξέθεσα ἐν σχέσει πρὸς τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, διότι τοῦτο εἶναι ἐπιστημονικῶς περιττόν. Εἶναι ὅμως ἐπιβεβλημένον νὰ σημειώσω, συνοψίζων τὰ πορίσματα αὐτῆς τῆς μελέτης, ἡ ὁποία ἐμφανίζει μὲ σαφῆναιαν ὀρισμένα σημεῖα τῶν ἐρευνῶν, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν τὴν οὐσίαν τοῦ Αὐτοκεφάλου, ὅτι τὸ ἀ' ἄρθρον τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὁμοιον πρὸς τὸ Καταστατικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1859 - 1974)⁴² εὐρίσκει πλήρη ἐρμηνείαν τοῦ ὅχι μόνον εἰς ὅσα λέγει Πατρ. διάταξις τοῦ Μελετίου Ἀλεξανδρείας ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἐφαρμοσθῆν Καταστατικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου τοῦ 1929.

41. Ἡ φράσις εἶναι ; «Τοῦ αὐτοκεφάλου Ἀρχιεπισκόπου τῆς Κυπρίων νήσου». Ὅμως ἀρχαιοτ. μνεία εἰς Not. I ἀριθ. 1050 τοῦ Θ. καὶ εἰτα Νείλου Δοξαπατρῆ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Πρβλ. σημειώσιν βιβλιογραφικὴν τῆς ἐπομένης σελίδος.

42. Ἐμμ. Κωνσταντινίδου, *Ἡ ἀνακήρυξις τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθῆναι, 1974.

Ἴδου τὰ κείμενα :

Α' Καταστατικὸς Χάρτης Ἐκκλησίας Κύπρου ἄρθρον 1 τοῦ 1914

Α' Ἱερὰ Σύνοδος

α) Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἐκ τοῦ πληρώματος τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ἀποτελουμένη κυβερνᾶται καὶ διέπεται ὑπὸ τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Συνοδικῶν Κανόνων καὶ τῶν Ἱερῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Παραδόσεων (Ἐκκλ. Κήρυγμα, ἔτους Δ', ἔκδοσις Ἀθηνῶν, 1914, 291 ἐξ.)

β) Καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ 1929 (ἔκδοσις 1973, 385) σημειοῦται ὀρθῶς ὑπὸ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου τοῦ Κυρίλλου τοῦ Γ' ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς ἐν λόγῳ Ἐκκλησίας «ἔχει εὐθύνην ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, οἵτινες ἐκφράζουσι τὸ πνεῦμα αὐτῆς». Μελέτιος ὁ Ἀλεξανδρείας ψηφίζει τὸ 1931 (13 Νοεμβρίου) «Πατρ. ἐν Συνόδῳ διάταξιν», ἥτις ἐν ἄρθρῳ 34 ὀρίζει, ὅτι «ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ ἐν Συνόδῳ Διάταξις νομοθετεῖται μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ εἶναι σύμφωνος ἢ νὰ μὴ ἀντιβαίνει πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων. Ἐὰν ἄρα ἐν τῇ πράξει προκύψῃ τις ἀντινομία τὸ κῦρος ἀνήκει εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, νοουμένους κατὰ τὰς ἐγκύρους αὐτῶν ἐρμηνείας».

Συμπέρασμα οὐσιῶδες: Ἡ ἐνότης εἰς τὰ οὐσιώδη ἀποτελεῖ θεμελιώδη ἀπαίτησιν τῆς πίστεως καὶ «τάξεως» τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ διασωθεῖσα, διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος αὐτοκέφαλος Μητρόπολις — νῦν Ἀρχιεπισκοπὴ — τῆς δεινῶς νῦν δοκιμαζομένης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ. Τὸ πρόβλημα τῆς προελεύσεως τοῦ ὅρου Αὐτοκέφαλος, ἴδε σ. 27 καὶ :

1) Γ. Κονιδάρη, *Περὶ τοῦ τίτλου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου*, 1963 - 64.

2) Ev. Chrysos, *Die Bischofslisten des V. Ökum. Konzils*, Bonn, 1953, 104 ἐξ., 105 ἐξ. 178 ἐξ., 113, 115.

3) Μ. Φούγια, *Ἡ ὁδὸς πρὸς τὸ Αὐτοκέφαλον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ*, Ἀθῆναι 1958, ἔνθα καὶ βιβλιογραφία.

4. Καὶ Ἀλιβιζάτου εἰς Πρακτ. Α' Κυπρολογ. τοῦ 1969.